

MÅLET
ER Å FOREBYGGE
MOBBING OG
NEGATIV SOSIAL
KONTROLL!

prosjekt
frihet

lunargrupper.no

FORORD

Prosjekt Frihet sitt undervisningsopplegg ble i 2017 utviklet som en respons på utfordringer i skolemiljøet ved voksenopplæringen i Grimstad, og på spørsmål fra unge minoritetskvinner fra den frivillige organisasjonen LUNAR. Ved voksenopplæringen i Grimstad var det høsten 2017 en økning i saker og situasjoner som ble forstått som mobbing og negativ sosial kontroll. Parallelt med det spurte flere unge jenter i LUNAR meg, som arbeider med flyktninger i kommunen og var frivillig i LUNAR: «hvorfor er det ingen som snakker til våre foreldre om hva negativ sosial kontroll er?» De legger til: «våre foreldre oppsøker ikke en konferanse med tema negativ sosial kontroll og tvangsekteskap, men de er på voksenopplæringen hver dag.» Dette er interessante spørsmål, og voksenopplæringen i Grimstad ønsket å møte egen utfordring, samt ta utfordringen fra jentene på alvor. Utarbeidelse av undervisningsopplegget høsten 2018 har skjedd i samarbeid med erfaringskonsulenter og rådgivere fra ulike minoritetsmiljø. Kvinner og menn med ulike aldre, etnisiteter og religion har deltatt på flere workshops og gitt innspill på innhold og utforming av undervisningsmaterialet. Høsten 2018 fulgte også to forskere fra Oxford Research piloteringsfasen ved voksenopplæringen i Grimstad og har gitt verdifulle innspill, blant annet i en egen rapport. Se prosjektfrihet.no. Integrerings- og mangfoldsdirektoratet har støttet prosjektet økonomisk i 2018, 2019 og 2021.

Undervisningsopplegget kan brukes ved andre voksenopplæringer som opplever tilsvarende utfordringer og ønsker en metode for å ta tak i tematikken. Det vi i LUNAR og Grimstad kommune har utviklet er ingen fasit, men en inngang til, og en måte, å ta en miljø- og samfunnsutfordring på alvor. Jeg håper derfor at Prosjekt Frihet kan bli nyttig for dere på deres arbeidsplass og i deres miljø.

Som prosjektleder vil jeg rette en ekstra stor takk til de som har bidratt til å utvikle undervisningen og veilederen. Prosjekt Frihet er team-innsats, og de som har bidratt spesielt er Huda Ali, Ilhan Ali, Mai Alrifi og Thea Lyssan som var frivillige i LUNAR. I tillegg har Grimstad kommune ved Tchomba Papy Kanda-Kanda, Khaled abd El Shafi og Ahmad Hassan bidratt med nyttige innspill. På veilederen har spesialpedagog Helene Berntsen gitt nyttige tips og råd slik at det fagpedagogiske er godt ivaretatt. Arbeidsgruppen ved Kvalifiseringstjenesten, som gjennomgikk og oppdaterte alt materiell høsten 2021, besto av Marit Bjelland, Arve Konnestad og Tchomba Papy Kanda-Kanda.

Ta gjerne kontakt slik at vi kan dele kunnskap og erfaringer. Lykke til!
Grimstad, 01.10.2021

Vennlig hilsen

Prosjektutvikler i Prosjekt Frihet,
Fagleder Flyktningtjenesten i Grimstad kommune og tidligere frivillig i LUNAR.

Linn Iren Engemyr Knutsen

Telefon: 91 55 76 18 eller 91 60 84 82

e-post: linn@prosjektfrihet.no // linn.knutsen@grimstad.kommune.no

INNLEDNING

Denne veilederen tar for seg hver eneste foil i undervisningsopplegget og gir informasjon om intensjonen med foilen, noe å huske på i undervisningen samt erfaringer fra undervisningen. Undervisningsopplegget består av en Power Point presentasjon med ca. 60 foiler fordelt på fire deler, og er ment for 4x90 minutters undervisning. Fordi metoden er dialogisk, kan en slik veiledning ikke gi uttømmende informasjon eller et statisk manus som forberedelse til å ta undervisningsopplegget i bruk, men har som mål å gi forståelse og trygghet til den som skal bruke opplegget.

MÅLSETTING OG METODE

Målet med undervisningen er å forebygge mobbing og negativ sosial kontroll ved voksenopplæringer og videregående skole. Forskerne ved Oxford Research beskriver hvordan dette målet kan nås ved å skape endringer i deltakernes holdning og atferd: «*De grunnleggende endringsteoretiske sekvensene i Prosjekt Frihet kan sies å være at deltakernes gjenkjennelse, refleksjon, erkjennelse og innsikt skal føre til holdningsendringer, og deretter atferdsendringer*» (Oxford Research (2018). Rapport: Prosjekt Frihet - En førevaluering i piloteringen ved Grimstad Voksenopplæring, side 13). Endringer kan vi ikke tvinge frem, men vi forsøker å gi ny kunnskap og bevissthet gjennom å informere om blant annet norsk lov knyttet til mobbing, og rettigheter knyttet til det enkelte menneskets frihet til å bestemme over eget liv.

Metoden som ligger til grunn for undervisningsopplegget er konstruktivistisk læringsteori, som kort fortalt handler om å gå fra kjent til ukjent; ta tak i kjente konstruksjoner, kjent kunnskap og erfaringer i et menneskes bevissthet, og bygge videre på dette. Dette vil man se i undervisningen ved at det tas tak i følelser og nære og felles rammer, før man snakker om lovverk og kultur på en mer generell og overordnet måte.

Undervisningen baserer seg i tillegg på dialog, og deltakernes egne eksempler og refleksjoner blir viktig å bygge videre på. Det er likevel svært viktig å være varsom med å bruke deltakerne som eksempler i plenum. Det anbefales å heller bruke seg selv eller andre lærere i rommet til å beskrive fiktive, men konkrete situasjoner som eksempler. I undervisningen bør man være bevisste på å være konkret, og ha i mente at deltakernes skolebakgrunn kan variere veldig. Flere av deltakerne kan være uten særlig skolebakgrunn, eller ha en skolebakgrunn som har lært dem å kopiere fremfor å produsere egne eksempler. Dette vil kunne påvirke deres forståelse av undervisningen. Dette kan gjøre spesielt egenrefleksjon og det å skulle produsere egne eksempler utfordrende, og krever at den som underviser selv kan beskrive konkrete eksempler og situasjoner dersom deltakerne ikke kan bidra med dette selv. Det er heller ikke gitt at deltakerne har et språk for å snakke om tematikk knyttet til mobbing, negativ sosial kontroll, seksualitet osv., og dette må derfor underviser ta høyde for.

Det er også et viktig prinsipp at man legger vekt på gjensidigheten i undervisningen. Det vil si at man snakker om at lovene, normene og skolens regler rammer de ansatte, den som underviser, like mye som deltakerne. Det er et felles prosjekt og ansvar å skape et bedre skolemiljø og et bedre samfunn.

STRUKTUR

Undervisningen består av 4 deler som alle bygger på hverandre, men har ulike hovedfokus. Det anbefales å følge denne oppbygningen og tilrettelagte progresjonen, dog med en naturlig fleksibilitet. Det er viktigere å få til gode diskusjoner og samtaler i klassene enn å komme gjennom alle foiler på hver del. Man må ikke følge rekkefølgen helt slavisk da timene vil kunne bli ulike hverandre når metoden er konstruktivistisk og dialogisk. Å gjøre større endringer i oppbygning anbefales likevel ikke, da det vil kunne ødelegge det grunnleggende i metoden «fra kjent til ukjent.»

ANBEFALINGER

Anbefalinger når det gjelder undervisers kompetanse: Det anbefales at den/de som skal undervise først og fremst har lyst og finner temaet spennende. Ut over dette er det viktig å føle seg trygg og opparbeide seg tilstrekkelig med kunnskap om negativ sosial kontroll og æresrelatert vold før man underviser. Høy grad av kultursensitivitet er også å regne som en forutsetning. Man behøver ikke å være utdannet pedagog, men det bør være en person deltakerne har tillit til og som er tilgjengelig for deltakerne i etterkant av undervisningen.

Det anbefales også at store deler av fagmiljøet som jobber med flyktninger og innvandrere har noe kunnskap om hva som undervises i dette kurset, slik at det forebyggende arbeidet kan «sitte i veggene» på skolen, og ikke bæres av enkeltpersoner alene. Flere kommuner har opprettet team som kan stå sammen i undervisningen, og være ressurser for hverandre i planleggingen og som sparringspartnere underveis.

Anbefalinger når det gjelder gjennomføring og planlegging av undervisning: Som allerede nevnt er mye av undervisningen basert på dialog, og derfor kan en veiledning som dette kun si noe om intensjoner og erfaringer. Det gis derfor her noen erfaringsbaserte anbefalinger til gjennomføring av undervisningen. De kommunene som tar dette i bruk, må selv gjøre nødvendige lokale tilpasninger.

- Det anbefales å undervise i mindre grupper, maks 20 deltakere.
- Voksenopplæringen i Grimstad har erfart at det ved kort botid har fungert bedre å dele gruppene etter kjønn. Vi opplever at både kvinner og menn er mer engasjert i grupper delt på denne måten. Ved bruk av Prosjekt Frihet på grunnskole for voksen i Grimstad har heterogene grupper fungert bra. Andre kommuner har gjort andre inndelinger og syntes dette har fungert bra.
- Det anbefales å ikke ha for mange språk i hver gruppe dersom man benytter tolk. I Grimstad forsøker vi å ha maks 2-3 språkgrupper i hver klasse ved bruk av tolk. Det ideelle er rene språkgrupper ved bruk av tolk.
- Ved bruk av tolk kan det være hensiktsmessig å ha samme tolken gjennom hele kurset og gi tydelige instruksjoner til tolken om å kun tolke og ikke gå inn i undervisningen med sine egne svar. Ved Grimstad voksenopplæring har vi kalt inn tolkene i forkant av kursstart og gitt dem en liten innføring i tema. Ordbanken som er etablert i prosjektet kan også deles ut til tolkene i forkant som forberedelse.
- Det anbefales å kun undervise en del av gangen med noe tid i mellom. Ved voksenopplæringen i Grimstad har vi stort sett valgt å ha de 4 delene fordelt på 4 uker. Dersom det er behov og kapasitet kan man gjerne ha flere ulike grupper parallelt, slik at flere deltaker får samme undervisning i løpet av samme periode.
- Foreslått utstyr: AV-utstyr, post-it lapper.

Resten av denne veiledningen består av en kommentar til hver Power-Point foil som brukes i undervisningen. Veiledningen er ment å supplere et sertifiseringskurs, og skal ses i sammenheng med det som presenteres på kurset.

For videre veiledning og/eller erfaringsutveksling ta gjerne kontakt med prosjektutvikler.

Se også prosjektfrihet.no for mer informasjon.

Opphavsrett og copyright Prosjekt Frihet

Konseptet og innholdet i Prosjekt Frihet sine undervisningsopplegg og tilhørende materiell tilhører Linn Iren Engemyr Knutsen, og er underlagt opphavsrett i henhold til åndsverkloven. Dette innebærer at Linn Iren Engemyr Knutsen har enerett til å videreutvikle, reprodusere, spre og/eller lagre materiale som er blitt utviklet gjennom dette prosjektet. Det vil være seg PPT, flyers og annet tekstmateriell, workshops, foredrag, veileder ol., jf. Åndsverkloven § 2. I praksis betyr dette blant annet at tilgang til undervisningsmaterialet kun kan gis av Linn Iren Engemyr Knutsen.

Prosjekt Frihet og alle prosjektets konsepter og materiell, nyter også vern etter markedsføringsloven. Undervisningsopplegget og dets tilhørende materiell er originale med hensyn til tematisk innhold, vikling og uttrykk. Etterligning av undervisningsopplegget vil kunne utgjøre en krenkelse av etterligningsvernet i markedsføringsloven §8a og/eller stride mot god forretningsetikk, jf. §1.

Linn Iren Engemyr Knutsen vil om nødvendig iverksette juridiske tiltak for å forsikre seg at ulovlig kopiering og videreformidling av Prosjekt Frihets undervisningsopplegg og tilhørende materiell opphører.

©Linn Iren Engemyr Knutsen

DEL 1

Skolemiljø

prosjekt
frihet

DEL 1:

Skolemiljøet

DEL 1 FOKUSERER PÅ:

- Begrepsforståelse.
- Lovverk knyttet til mobbing i skole og på jobb.
- Religiøse tekster som motivator for å ikke mobbe.
- Hva man kan gjøre dersom man selv blir mobbet eller ser andre som blir det.

Mobbing og negativ sosial kontroll er ikke det samme, men har flere fellestrekk. Det er derfor hensiktsmessig å se disse fenomenene i sammenheng. Å snakke om mobbing er i noen tilfeller lettere enn å snakke om negativ sosial kontroll, og å begynne med mobbing kan derfor gi en naturlig inngang til etter hvert å snakke om negativ sosial kontroll.

Det bør forklares hva man her mener med skolemiljø. Det er fort å tenke på både inneklima og søppelsortering når man sier skolemiljø, men i dette tilfellet er det stemninger, relasjoner og miljøet mellom deltakerne på skolen man vil ha tak på.

EGNE NOTATER:

INTENSJONEN MED DENNE FOILEN:

Tydelighet

NOE Å HUSKE PÅ:

Det anses som viktig å være tydelig på hvorfor man er samlet til denne undervisningen. Man ønsker ikke at deltakerne skal være usikre på, eller bekymre seg for, om det finnes en skjult agenda ved dette kurset. Det anbefales derfor å tørre å gå rett på sak uten å være konfronterende, og samtidig understreke at mobbing, ryktespredning og baksnakking finnes i mange ulike miljøer, og at det ikke er unikt for et minoritetsmiljø eller en voksenopplæring. Samtidig er det viktig å understreke at i denne sammenhengen er det voksenopplæringen på det aktuelle stedet som er arenaen og det felles utgangspunktet. Vårt felles utgangspunkt gir oss også et felles ansvar for at alle skal ha det bra på skolen. Det kan med fordel også understrekes at man ikke er ute etter å vite noe om hvem som gjør hva, men å få et bedre miljø på skolen. Et bedre miljø på skolen er noe vi, ansatte og deltakere, har ansvar for i felleskap. Det har vært nyttig i Grimstad å påpeke at «det er noen på skolen her som ikke har det bra fordi de blir mobbet og baksnakket. Dette må vi gjøre noe med, og det er derfor vi har denne timen nå.»

ERFARINGER FRA UNDERVISNINGEN:

I gruppene som har hatt denne undervisningen ved voksenopplæringen i Grimstad har deltakerne gjenkjent og erkjent at det skjer mobbing, ryktespredning og baksnakking på skolen. Enkelte deltakere har vært raskt ute for å si at det ikke er de som gjør dette, blant annet fordi deres religion forbyr det, men også de erkjenner at dette skjer.

EGNE NOTATER:

INTENSJONEN MED DENNE FOILEN:

Skape følelsesmessig engasjement. Som nevnt innledningsvis er metodikken som undervisningsopplegget bygger på, å gå fra kjent til ukjent, og derfor begynner vi med følelser, det nære, før vi snakker om lovverket litt senere.

NOE Å HUSKE PÅ:

Ved å vise dette bildet ønsker man å få frem reaksjoner for å skape engasjement, gjenkjennelse og opplevd relevans. Er man ikke forelder, er man kanskje bror eller søster, og de avbildede situasjonene er derfor relevant for alle. Vi er alle i ulike relasjoner og kan kjenne igjen dette som noe som ikke er greit. Det er lurt å snakke så konkret som mulig. Dersom ikke noen svarer på hva de føler i forhold til bildene kan man spørre «hva ser du?» eller «hvordan ville du oppleve det dersom dette var ditt barn?» Oppfølgingsspørsmål kan være: «Er dette greit? Hvorfor/hvorfor ikke?»

Dersom foreldre begynner å fortelle om at egne barn opplever mobbing, må det vurderes veldig nøye om situasjonen skal kommenteres, eller om man heller skal invitere foreldrene til å bli igjen etter undervisningen og ta opp saken direkte med underviser, og ikke i plenum.

ERFARINGER FRA UNDERVISNINGEN:

Stort sett har deltakerne engasjert seg når de ser disse bildene og alle har vært enige om at det ikke er greit at barn opplever denne formen for utenforskap, tristhet eller lignende som resultat av mobbing. Det som ved flere anledninger har kommet frem i undervisningen i Grimstad er at mange deltakere opplever det ikke greit når dette rammer barn og unge, men at det ikke er så mye å gjøre når det rammer voksne. Dette kommer vi tilbake til på foil nr. 1.4. og 1.5.

EGNE NOTATER:

INTENSJONEN MED DENNE FOILEN:

Skape følelsesmessig engasjement og trekke linjer og se sammenhenger mellom det som skjer med barn, ungdom, og på neste foil også voksne.

NOE Å HUSKE PÅ:

Se kommentarer på forrige foil.

I tillegg til kommentarene på forrige foil kan det være nyttig å trekke inn at mobbing også kan skje på sosiale medier, og blant barn, ungdom og voksne. Noe å snakke om knyttet til dette bildet kan være å spørre hva deltakerne tror jenta i forkant har fått tilsendt på telefonen sin, kanskje fra de to som står i bakgrunnen.

I likhet med kommentarene fra forrige foil må man også her være oppmerksom dersom deltakere forteller om egne erfaringer. Man ønsker jo at deltakerne engasjerer seg, men pass på dersom de blir veldig private, og vær varsom med å benytte deres eksempel som en del av videre gruppediskusjon.

ERFARINGER FRA UNDERVISNINGEN:

Se kommentarer på forrige foil.

EGNE NOTATER:

INTENSJONEN MED DENNE FOILEN:

Skape følelsesmessig engasjement, å se og diskutere sammenhengen mellom liknende situasjoner for barn, ungdom og voksne.

NOE Å HUSKE PÅ:

Se kommentarer fra de to foregående foilene.

ERFARINGER FRA UNDERVISNINGEN:

Ved voksenopplæringen i Grimstad har vi noen ganger delt undervisningen i grupper med kvinner og menn. Her har det kommet kommentarer fra de ulike gruppe om at de andre er verst. Mennene sier «kvinnene er verst» og kvinnene er enige om at «menn er verst». Det er derfor viktig å være oppmerksom på at fenomenet mobbing og negativ sosial kontroll finnes uavhengig av kjønn og på tvers av grupper, men at formen dette tar og uttrykket det får kan være noe ulikt.

EGNE NOTATER:

INTENSJONEN MED DENNE FOILEN:

Skape følelsmessig engasjement og se og diskutere sammenhengen mellom lignende situasjoner for barn, ungdom og voksne.

NOE Å HUSKE PÅ:

Se kommentarer fra de to foregående foilene.

ERFARINGER FRA UNDERVISNINGEN:

Deltakeren har i stor grad vært enige om at dette er en situasjon de ikke ønsker seg selv i, og at det er vondt å bli baksnakket og bli utsatt for rykter og mobbing, også som voksen. Likevel er det få som sier at man skal gjøre noe med denne situasjonen den voksne er i på dette og neste bilde.

Som nevnt på foil nummer 1.2, gir deltakerne ofte respons på at det ikke er greit når barn og ungdom utsettes for mobbing, men at med voksne er det annerledes. Dette begrunnes ulikt. Noe sier at det er verre når det skjer med barn fordi barna ikke kan si ifra, og at barna alltid er uskyldige. Andre sier at det ikke er noe å gjøre i en slik situasjon med voksne fordi det er skjebnen, og skjebnen må man bare akseptere. Enkelte gir også uttrykk for at de voksne delvis er skyld i sin egen situasjon, og at de eventuelt må be sin gud om styrke og hjelp i situasjonen.

Noen interessante spørsmål her er: "Hvor går grensa mellom barn, ungdom og voksen? Er det en bestemt alder? Hvem bestemmer denne grensa? Mener vi at den grensa er riktig?"

I tillegg: Når vi alle kan kjenne på at følelsene våre sier at dette ikke er greit, hvorfor skal man da eventuelt akseptere det?

EGNE NOTATER:

INTENSJONEN MED DENNE FOILEN:

Sikre felles forståelse av ordene gjennom definisjoner og eksempler.

NOE Å HUSKE PÅ: Viktige definisjoner:

Mobbing: Gjentatt negativ adferd eller bruk av negative ord mot noen, utestengelse.

Se mer på udir.no/laring-og-trivsel/mobbing/hva-er-mobbing/

Når man skal forstå mobbing i kontekst av voksenopplæringen, og i sammenheng med negativ sosial kontroll, er professor ved Universitetet i Agder, Ingrid Lund, sin forståelse av mobbing svært relevant. Hun beskriver mobbing som handlinger som hindrer opplevelsen av å høre til, å være en betydningsfull deltaker i fellesskapet og muligheten til medvirkning.

Se mer på: dagbladet.no/kultur/utenforskap-krenkelse-og-mobbing-kan-aldri-bli-presist/70716337 og se mer på: Lund, I., Helgeland, A., & Kovac, V. B. (2017). *På vei mot en ny forståelse av mobbing i et folkehelseperspektiv*. Acta Didactica Norge - *tidsskrift for fagdidaktisk forsknings- og utviklingsarbeid i Norge*, 11(3), 19. doi:<http://dx.doi.org/https://www.journals.uio.no/index.php/adno/article/view/4691>

Begrepsforståelse med utgangspunkt i deltakernes responser:

Baksnakking: Å snakke bak ryggen på andre, å snakke om en person uten at de vet det, å fortelle en tredjeperson noe om en annen. Det man forteller er negativt og kanskje heller ikke sant.

Ryktespredning: Å fortelle en historie om noen som ikke er tilstede. Et rykte er noe man har hørt, sett, diktet opp og laget sin egen tolkning på. Negative og «stygge» rykter sprer seg ofte veldig fort, forttere enn de gode ryktene.

I undervisningen er det nyttig å linke ordene til konkret adferd, konkrete opplevelser og konkrete steder, for eksempel kantina eller klasserommet. Å sikre felles forståelse av ordene gjennom eksempler er viktig. Underviser kan gjerne spørre etter deltakernes forståelse av ordene, og la dem komme med eksempler. I tillegg er det et bevisst metodisk poeng å først si noe, eller spørre om, hvordan mobbing og baksnakking oppleves for den enkelte dersom man utsettes for dette. Deretter spør man om opplevd ansvar for andre som eventuelt utsettes for det samme. Dette er metodeprinsippet «fra kjent til ukjent.» For den som underviser er det nyttig å vite at man senere skal se i arbeidsmiljøloven at man har rett og plikt til å si ifra dersom man selv, eller andre, utsettes for mobbing (foil nummer 1.10).

ERFARINGER FRA UNDERVISNINGEN:

Deltakerne kjenner begrepene som regel godt igjen når man konkretiserer i eksempler. I flere av gruppene har det også vært naturlig å koble dette til religiøse praksiser. Flere ganger har muslimske deltakere, eller deltakere med muslimsk bakgrunn, trukket frem eksemplet med anbefalinger. Å komme med anbefalinger til andre kan for eksempel være å anbefale en annen å kle seg annerledes, anbefale en annen å ikke omgås enkelte personer, eller anbefale og utfordre andre knyttet til mat og faste. Man anbefaler og kommer med råd, uten at den som mottar disse har bedt om dem, og den som anbefaler kommer «på vegne av Gud og rett livsførsel.» For de som blir utsatt for jevnlig anbefalinger kan dette oppleves som ubehagelig, og tendere til både mobbing og negativ sosial kontroll. Den som anbefaler skjuler seg gjerne litt bak at de har religiøs omsorg og gjør sin religiøse plikt. Dersom dette kommer opp som et tema er det en fin anledning til å diskutere grenseganger mellom mobbing og gjentatte anbefalinger, og hvem som har definisjonsretten her. Er det den som opplever noe som mobbing som kan bestemme at det er mobbing, eller kan den andre si at «jeg mente ikke å mobbe» og gjennom sin intensjon ha definisjonsmakten?

Ved voksenopplæringen i Grimstad har vi tidvis utfordret deltakerne på hvilket liv de har ansvar for. Sitt eget eller andres? Og på hvilken måte? Hele undervisningsopplegget baserer seg på balansegangen mellom det å ta ansvar for eget liv og ta ansvar for andres liv, men uten å kontrollere eller begrense andre. Blant enkelte av deltakerne har det å snakke om hvem de skal stå til ansvar for på den siste dag, foran sin gud, vært det som har engasjert dem mest. Ideen om at din gud skal spørre deg om ditt liv, og ikke naboens liv, har gitt mening for flere. Det betyr ikke at man skal trekke det så langt dersom det ikke faller naturlig, men å ta religiøse livsoppfatning på alvor er viktig, og vi kommer tilbake til dette på foilene 1.12 og 1.13.

INTENSJONEN MED DENNE FOILEN:

Knytte nøkkelord fra reglementet på skolen til konkret adferd.

NOE Å HUSKE PÅ:

Ved voksenopplæringen i Grimstad er viktige nøkkelord fra reglementet trygghet, respekt, toleranse og høflighet. Vi tar derfor utgangspunkt i disse ordene og jobber med å forstå hva ordene betyr i konkrete handlinger og situasjoner. Det er ikke nok at man sier «vi må vise respekt for hverandre», men utfordre på «hvordan gjør man det?» «Hvordan viser du respekt i klasserommet? «Hvordan skaper du trygget i kantina?» Den enkelte skole/gruppe kan benytte de ordene de her finner hensiktsmessig. Minner også om at man bør forklare hva man her forstår med skolemiljø, ref. foil nr.1.0.

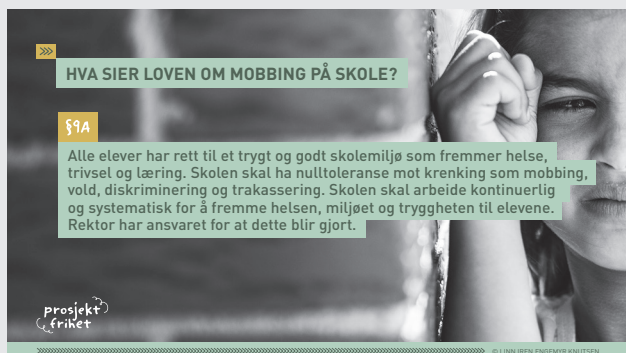
Ved overgang til neste foil, når vi beveger oss fra skolereglement til lovverk, kan det være nyttig for den som underviser å være oppmerksom på at lovverket for en voksenopplæring knyttet til mobbing er svakt. På bakgrunn av det forsøker man derfor å si noe om at i lovverk knyttet til mobbing møter man fra barnehage til arbeidsplassen i det norske utdanningssystemet og i arbeidslivet.

ERFARINGER FRA UNDERVISNINGEN:

Deltakeren sier ofte med letthet at «vi må vise respekt», og alle er enige om dette. Men det er ofte vanskelig å si noe konkret om hva det betyr. Vi har ofte brukt lang tid på denne foilen for å jobbe oss ned i konkrete på hvert ord. Dette er viktig også fordi man senere vil kunne bruke disse erfaringene når vi snakker om mobbing og negativ sosial kontroll. Det kan være nyttig å utfordre på hvordan mobbing og respekt gjensidig utelukker hverandre.

I tillegg har vi erfart nytten av å snakke om situasjoner, som avhengig av kulturell kontekst, kan indikere respekt eller disrespekt. Blikkontakt, eller mangel på blikkontakt, kan være et slikt eksempel.

EGNE NOTATER:

INTENSJONEN MED DENNE FOILEN:

Presentasjon av lovverk

NOE Å HUSKE PÅ:

Her gjøres en presentasjon og gjennomgang av lovverk ved å trekke frem nøkkelord fra lovteksten. Det er ikke tid til, og heller ikke nødvendig, å gå gjennom hvert enkelt ord, men hensiktsmessig å trekke frem nøkkelord som at «alle elever har rett til et trygt og godt skolemiljø», «rektor er ansvarlig.»

Forsøke å skape dialog om betydningen av lovverket: Hva betyr dette for dine barn? Det er viktig at man legger vekt på skolens ansvar for å ivareta både den som mobbes og den som mobber. Det må alltid være fokus på hvordan begge partene i en eventuell konflikt skal fungere videre i et felleskap. Mange deltakere kan ha sin opprinnelse i land hvor man har lite eller ingen tiltro til system eller autoriteter. Det er derfor viktig å forsøke og bygge tillit til det norske systemet i denne undervisningen. I tillegg har det vært flere eksempler på at deltakere har uttrykt tanker om hevn når det gjelder gjenoppsettelse etter krenkelse. Å tenke hevn er for flere naturlig, og tanken bør ikke umiddelbart avvises, men forsøkes å snus til tanken om å fortsette sammen i felleskap.

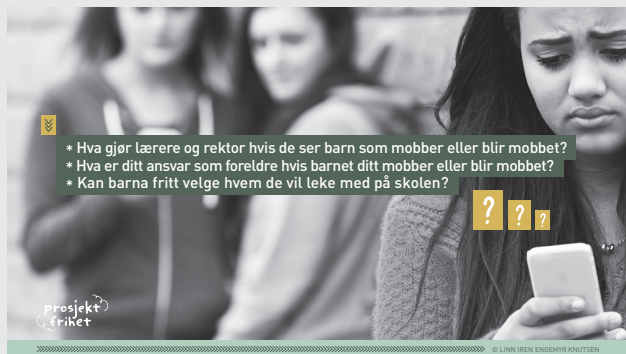
I tillegg bør det snakkes noe om at skolen ikke har ansvar alene, men at foreldrene også har et ansvar når det gjelder sine barn som mobber, eller mobbes.

Det kan også være nyttig å sette sammenheng mellom ordene brukt i lovteksten og reglementet ved voksenopplæringen, dersom det passer. Ved voksenopplæringen i Grimstad er trygghet et slikt ord som er felles i lovtekst og skolereglement. Trygghet er noe både voksne og barn skal oppleve i sin skolehverdag, og arbeidshverdag.

ERFARINGER FRA UNDERVISNINGEN:

Deltakerne er enige i at dette er viktig og forteller enkelte ganger om personlige erfaringer knyttet til egne barn i skole. Vær forsiktig med å bruke deltakernes personlige erfaringer som eksempler i undervisningen. En deltaker har også spurt: «mobber norske mennesker også?» Dette spørsmålet understreker viktigheten av å ikke gjøre mobbing og negativ sosial kontroll til et minoritetsproblem, slik det også har vært nevnt tidligere i denne veilederen.

EGNE NOTATER:

INTENSJONEN MED DENNE FOILEN:

Fortsettelse fra forrige foil, med spørsmål som kan bidra til å konkretisere hva skole og foreldre kan gjøre.

NOE Å HUSKE PÅ:

De første spørsmålene på foilen har som mål å konkretisere hva skolen og foreldre kan (bør/skal) gjøre ved tilfeller av mobbing. Skolene har plikt til å sette i gang tiltak innen en uke etter at en sak er oppdaget/meldt, og den utsatte eller foreldre kan klage til statsforvalteren dersom skolen ikke setter i gang tiltak. Det skal ikke være fokus at man kan klage til statsforvalteren. Men dette er samtidig med på å understreke alvorlighetsgraden ved mobbesaker i skolen. I tillegg bidrar det til å forklare noe om det norske forvaltningssystemet.

Spørsmålet om barn fritt kan velge hvem de vil leke med på skolen er hentet fra konkrete situasjoner. Ved flere kjente tilfeller har foreldre sagt dette til sine barn hjemme, noe som har resultert i at deres barn ble tydelig ekskluderende mot andre barn på skolen. Skolen tok tak i dette som en mobbesak, fordi aktiv avvisning kan oppleves som mobbing. Her bør det legges til at barn kan velge hvem de ønsker å leke med, men de kan ikke velge hvem de vil ekskludere. Inkludering er det man ønsker å lære både barn og voksne. Foreldre har derfor en viktig rolle som rollemodeller, og det kommer vi tilbake til på foil nummer 1.11.

Det er også viktig å legge merke til at man her ønsker å ivareta både den som mobbes og den som mobber. Ref. kommentar på forrige foil.

ERFARINGER FRA UNDERVISNINGEN:

Deltakerne er stort sett enige i dette, men det hender man møter litt motvilje hva angår spørsmålet «kan barna fritt velge hvem de vil leke med?». Snur man situasjonen, og spør dem hva de ville syntes om det var deres barn som ble utestengt fra lek på skolen, blir diskusjonen annerledes.

EGNE NOTATER:

INTENSJONEN MED DENNE FOILEN:

Vise lovverk knyttet til mobbing på jobb.

NOE Å HUSKE PÅ:

Det er viktig å understreke at dette lovverket også rammer den som underviser, og alle som er i jobb. Det kan være nyttig å legge merke til at Arbeidstilsynet sier «rett og plikt» knyttet til vårt ansvar og vår rettighet angående mobbing på arbeidsplass. Se mer på: arbeidstilsynet.no/tema/mobbing/

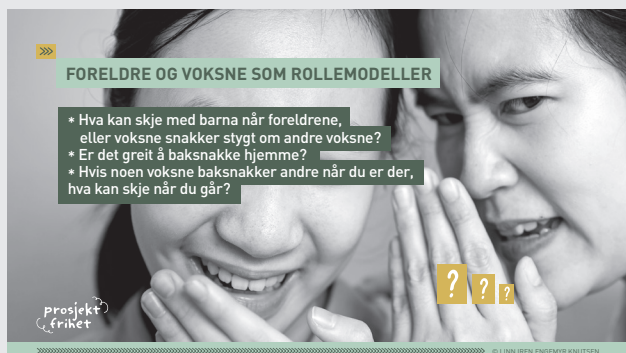
Det må også forklares hva arbeidstilsynet er, og det kan forklares så enkelt som: «De fra staten som passer på at man har det bra på jobb, og at loven følges.»

Når man tidligere har fått responser fra deltakerne om at mobbing av voksen er leit, men ikke noe man kan gjøre noe med, viser denne lovteksten at man i det norske systemet tenker annerledes. Voksne skal ikke oppleve mobbing på jobb (eller på skole). Det strider mot norsk lov. Derfor kan vi ikke akseptere at voksne mobbes, selv om man kan ønske å forklare det med skjebne, eller at det er selvforskyldt. Det blir derfor et poeng her å trekke en linje fra barn, via ungdom, til voksne som viser at man i det norske systemet har en lovgivning som er tydelig på at mobbing ikke aksepteres uansett alder og kjønn.

ERFARINGER FRA UNDERVISNINGEN:

De færreste av deltakerne kjenner til dette lovverket fra før, og det er nytt for dem at voksne også er beskyttet av norsk lov når det gjelder mobbing.

EGNE NOTATER:

INTENSJONEN MED DENNE FOILEN:

Minne om at foreldres adferd kan gjenspeiles i barna, samt snakke om tillit som viktig i samfunnet, mellom enkeltmennesker og mellom individ og system.

NOE Å HUSKE PÅ:

Denne lille filmsnutten kan gjerne vises som eksempler på hvordan barn kopierer foreldrenes atferd.

youtube.com/watch?v=5JrtpCM4yMM&list=PLPoHVawihMHUC-eHUU3MnPPkndDpNhInP

Ved å spørre «Er det greit å baksnakke hjemme?», kan man også ta med seg spørsmålene om eventuelt hvorfor/hvorfor ikke? Hvordan påvirker det som skjer hjemme livet utenfor hjemmet, for eksempel på skolen? Og hvem kan bry seg om man baksnakker hjemme når loven ikke sier noe om at man ikke kan baksnakke hjemme? Det er et mål å få frem at baksnakkingen, mobbingen og ryktespredningen kan skade tilliten mellom deltakerne på skolen, mellom oss som enkeltpersoner, autoriteter og systemer. Dette kommer blant annet frem gjennom det siste spørsmålet som spør etter hva som kan skje om du forlater en situasjon hvor noen voksne baksnakker en tredjeperson. Samlet respons fra deltakerne har vært «de skal snakke om meg når jeg går», og dette gjør at tilliten ødelegges og «du kan ikke stole på de som baksnakker.»

Når det gjelder hvorfor tillit er viktig, kan man som bakgrunnsinformasjon vite at FNs lykkekåring, som i 2017 kåret nordmenn til verdens lykkeligste, setter opp tillit som en avgjørende faktor for lykke. Her regnes tillit mellom mennesker, og tillit mellom befolkningen og offentlige systemer. Se gjerne: worldhappiness.report/ed/2017/

ERFARINGER FRA UNDERVISNINGEN:

Deltakerne kan lett relatere til ideen om foreldre som rollemodeller, men spørsmålet om tillit kan være vanskelig. Å si noe om hvorfor tillit er viktig i det norske samfunnet, og hvordan enkle relasjoner og små samfunn påvirker det store fellesskapet er viktig. De fleste av deltakerne kommer fra samfunn med liten grad av tillit mellom individ og system. Men mellommenneskelig tillit, eller mangel på den, er en erfaring alle kan relatere til.

EGNE NOTATER:

HVA SIER DISSE BØKENE OM Å SNAKKE STYGT OM ANDRE?

INTENSJONEN MED DENNE FOILEN:

Bruke livssyn som positivt utgangspunkt, og som motivasjon for å ikke mobbe, baksnakke eller spre rykter.

NOE Å HUSKE PÅ:

Religion er orienteringspunktet for svært mange av deltakerne og et perspektiv som derfor er viktig å inkludere og ta på alvor. Det er ikke meningen at man skal gå inn i teologiske diskusjoner, og poenget her er at alle livssyn sier omtrent det samme hva angår å snakke stygt om andre. Det finnes noe som er universelt og allmenngyldig både med og uten gud; *Den gylne regel*.

ERFARINGER FRA UNDERVISNINGEN:

For flere av deltakerne er det her de våkner mest opp. Erfaringsmessig har mange av deltakerne høy grad av religiøs bevissthet, og disse bildene skaper gjenkjennelse. Flere har uttrykt glede ved å se noe de opplever som sitt eget. Deltakerne har i stor grad her bidratt med egen kunnskap, og kommer gjerne med historier hentet fra sine religiøse tekster og tradisjoner. Som regel er disse flotte å bruke som motivasjonshistorier, dog uten å gi seg i kast med teologiske diskusjoner. Å diskutere teologi er ikke poenget med denne foilen, det er tvert imot å finne noe som er felles for alle livssyn.

Det anbefales at de som skal undervise forsøker å gjøre seg noe kjent med ulike religioner og livssyn, og vise nysgjerrighet overfor dette hos deltakerne.

EGNE NOTATER:

INTENSJONEN MED DENNE FOILEN:

Presentere den gylne regel som et mulig felles utgangspunkt for et godt skolemiljø, og samfunn for øvrig.

NOE Å HUSKE PÅ:

Det universelle prinsippet forrige foil ville peke mot er dette; *Den gylne regel*. Hva «gylne» betyr, eller det at noe er gyllent, må forklares. Det kan enkelt beskrives som noe som glitrer, og gjerne er av gull. Det kan forklares som en gullstandard, eller noe man måler en verdi i. Den gylne regel blir derfor å forstå som en overskrift, en gullstandard, noe man måler andre regler mot. En regel som står over en del andre regler. Et viktig poeng er at denne er universell. Den handler ikke (nødvendigvis) om gud, men om en ren menneskelig opplevelse og erfaring. De aller fleste mennesker ønsker å unngå smerte og ubehag, og skal derfor heller ikke påføre det på noen andre.

Følger man den gylne regel utelukker den en del ting, som baksnakking, mobbing, ryktespredning, tvang, vold etc. Man trenger ikke gå gjennom alle de ulike formuleringen fra humanismen og de ulike religionene, men oppsummerer ved å nevne den øverste formuleringen.

Se gjerne: https://snl.no/den_gylne_regel og https://no.wikipedia.org/wiki/Den_gylne_regel

ERFARINGER FRA UNDERVISNINGEN:

Deltakerne virker å gjenkjenne dette og er enige. En deltaker kommenterte at «hvis alle fulgte denne regelen ville det vært fred i verden.» Godt poeng! Og slike kommentarer gir en fin anledning til å diskutere. Hvis alle mener at denne regelen er bra, hvorfor baksnakkes det da likevel?

EGNE NOTATER:

INTENSJONEN MED DENNE FOILEN:

Prøve å gå bakenfor fenomenet og om mulig finne noen bakenforliggende mekanismer.

NOE Å HUSKE PÅ:

Et mål med denne foilen er å si noe om hva som kan ligge bak at noen baksnakker, setter ut rykter og/eller mobber. Når vi i de foregående foilene har sett at både følelser, lovverk og hellige bøker sier at baksnakking og mobbing ikke er greit, hvorfor gjør vi det da likevel?

Man kan spørre deltakerne om de kan tenke seg hvorfor noen gjør det, og ofte er responsen at det handler om misunnelse eller sjalusi. Andre forslag er at noen vil trykke andre ned, at man ikke har utdanning og derfor ikke noe annet å snakke om enn andre folk, eller som en deltaker sa: «Vi kritiserer og snakker om hverandre fordi vi i mitt hjemland ikke kunne kritisere styresmaktene.» Enkelte påpeker at det å baksnakke sier mye om den som baksnakker, og at det er den som baksnakker som er den dårlige personen, og ikke den som eventuelt har fått et dårlig rykte mot seg.

På denne foilen kan man også gjerne jobbe for å knytte begrepene tett sammen: Baksnakking, ryktespredning, anbefalinger og kommentarer til andre kan alt være en form for mobbing. I tillegg kan det være spennende å her utfordre på dette: Hvis det å mobbe og baksnakke sier mest om den som baksnakker, og kanskje også sier noe om dennes usikkerhet eller dårlige karakter, hvorfor gir man denne personen makt gjennom å gi etter for «snakket.» Hvorfor gir vi makt til de negative ordene?

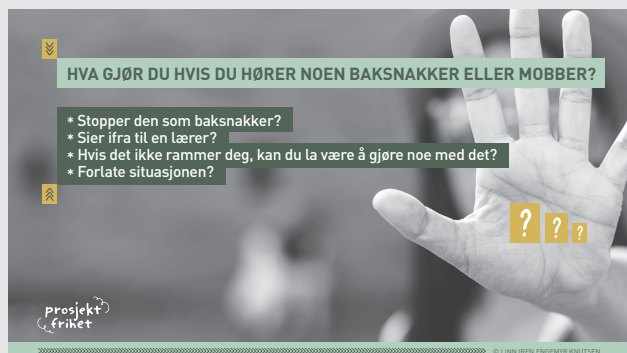
Et eksempel som kan brukes er kjøreskoleeksemplet. Det trengs to karakterer i fortellingen, og det anbefales å la en selv representere den dårlige personen i denne historien, jeg-personen, og la en annen tilstedeværende lærer eller tolk spille rollen som Inez.

Kjøreskoleeksemplet er som følger: Inez holder på å ta sertifikatet. Hun er 28 år, gift, og kom til Norge som flyktning. Hun tar kjøretimer etter skole/job, og ofte er dette litt sent på ettermiddagen eller på kvelden. Inez vil ta lappen fordi hun i fremtiden ønsker å jobbe innenfor helse, og vil trenge dette for eksempel til å jobbe i hjemmesykepleien. Kjørelæreren hennes er en mann, noe som betyr at hun ofte er alene med en mann hun ikke er gift med, eller i slekt med. Jeg ser henne en kveld, og har sett henne andre kvelder også, alene med denne fremmede mannen. Fordi jeg selv er elev ved voksenopplæringen vet jeg godt hvem hun er. Jeg ringer til hennes ektemann og spør hvordan i all verden han kan tillate dette? Har han ingen kontroll på sin kone og ingen tanke om hva dette vil si for hans omdømme? Jeg setter ut rykter på skolen om at Inez er sammen med en annen mann. Dette påstår jeg å vite fordi jeg har sett dem sammen. På grunn av det jeg vurderer som uanstendige oppførselen kaller jeg henne en hore bak hennes rygg. Ryktene kommer etter hvert til Inez selv, og hun plages veldig av at alle nå ser på henne som en hore, en kvinne uten verdighet og hun merker at ingen vil være sammen med henne. For å få slutt på ryktet bestemmer hun seg for å slutte å ta kjøretimer og droppe å ta lappen.

Deltakerne pleier å nikke gjenkjennende til dette eksemplet, og man kan etter denne lille historien spørre deltakerne om hva de tenker om den. Er det riktig av Inez å slutte å ta kjøretimer? Hvorfor lar Inez de dårlige stemmene vinne? Hvorfor gir vi de dårlige stemmene makt? Hvem taper på det? Hva kunne vært gjort annerledes? Hva ville du sagt til Inez hvis du skulle gi henne et råd? Som oppfølging kan man gjerne snu litt på eksemplet. Hva om det var en mannlig elev og en kvinnelig kjøreskolelærer? Vil rådene fra deltakerne bli annerledes?

ERFARINGER FRA UNDERVISNINGEN:

Deltakerne deler ofte interessante refleksjoner knyttet til Inez sin situasjon, og presenterer spennende tanker om hva de mener er årsakene til at man baksnakker. Erfaringer er at eksemplet setter i gang nyttige diskusjoner og samtaler rundt tema mobbing og baksnakking, og konsekvensene av dette.

INTENSJONEN MED DENNE FOILEN:

Bevege deltakerne fra kunnskap til handling, men med fokus på deres eget ansvar.

NOE Å HUSKE PÅ:

De fleste av deltakerne gir uttrykk for at de kjenner til fenomenet baksnakking, ryktespredning og mobbing og at de har hørt dette mange ganger i kantina, i klasserommet og utenfor skolen. Å utfordre på hva man gjør med det man hører og observerer er viktig. Det kan være utfordrende for flere å skulle gå og si til noen andre, for eksempel en lærer, hva de har hørt eller sett. En deltaker sa «Hvis jeg går til en lærer blir jeg jo selv en som baksnakker.» Derfor er det å ta en diskusjon på hva som er å sladre, tyste, baksnakke og ta ansvar nødvendig. Og ikke minst, hva skjer med de som sier ifra til en lærer, og hvilke konsekvenser får det for den «skyldige»? Dette bør den som underviser ha tenkt igjennom, og skolen kan gjerne diskutere dette i forkant slik at de har en tanke og idé om hvordan de vil håndtere eventuelle saker de får inn i etterkant av dette kurset.

ERFARINGER FRA UNDERVISNINGEN:

Enkelte deltaker har som respons på dette vært litt bekymret for hvem som har makten i en eventuell konflikt. Er det den som først kommer til en lærer og forteller? Hva om denne ikke snakker sant? Det blir derfor viktig å trygge på at i en eventuell konflikt må alle siden av saken belyses. Alle stemmen skal bli hørt, spesielt dersom man ønsker å ta saken videre. Ved voksenopplæringen i Grimstad har vi sett at enkelte deltakere kommer til kontoret til de som har undervist i etterkant av undervisning. Her kommer de for å lette på trykket i en vanskelig situasjon, ofte uten å ville si navnet på den/de andre parten(e) i konflikten. De ønsker som oftest ikke at saken skal tas videre, og ønsker ikke at saken skal bli større eller konflikten vanskeligere, men har behov for å bli møtt i en situasjon de opplever som utfordrende. Det er viktig å trygge dem på at de vil bli møtt i situasjonen, men at en lærer eller annen ansatt ikke enkelt kan løse dette.

Enkelte deltakere har vært opptatt av at vi ikke skal la oss smitte av de som baksnakker. En annen deltaker sa: «Jeg tør ikke stoppe de som baksnakker, men jeg kan ta ansvar for at det ikke kommer videre fra min munn».

Det hender deltakere opplever å ha sagt ifra, men at ingen ting skjer med saken. Hvordan slike saker håndteres kan derfor også være nyttig å si noe om slik at forventningene til saksgang er kjent. Saken løses ikke nødvendigvis umiddelbart, men via prosess, samtaler og konfliktmekling.

Enkelte menn har også sagt at de opplever at kvinnes stemmer lyttes mer til i Norge, og at det oppleves vanskelig for dem. De gir uttrykk for en opplevelse av maktesløshet sammenliknet med det de er vant til. Dette er også en frustrasjon, og et mulig kulturkrasj, som må tas på alvor.

INTENSJONEN MED DENNE FOILEN:

Understreke at vi som enkeltindivid i mange tilfeller kan sitte med nøkkelen til å få slutt på problemet.

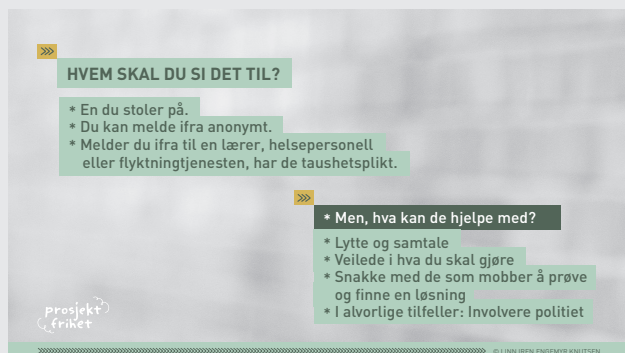
NOE Å HUSKE PÅ:

Det er viktig at vi ikke ensidig plasserer løsningen på problemet hos det offentlige. Dette handler i stor grad om at hver enkelt tar ansvar for seg selv og de rundt seg med nestekjærlighet og den gylne regel som rettesnor. Selvfølgelig skal det offentlige hjelpe og bidra, men dette må være i samarbeid med den utsatte.

ERFARINGER FRA UNDERVISNINGEN:

Dette er en foil som presenterer en påstand gjennom et spørsmål, og ikke skaper så mye reaksjoner fra deltakerne. Det kan være en anledning til å spørre deltakerne om de er enige i denne påstanden, og responsen varierer da noe, men de fleste nikker anerkjennende.

EGNE NOTATER:

INTENSJONEN MED DENNE FOILEN:

Si noe om systemet vi har for å håndtere dette, hvordan lovverket representeres og personifiseres i for eksempel offentlige ansatte.

NOE Å HUSKE PÅ:

Det er viktig å gi informasjon og håp om at det finnes en vei ut, og en vei til hjelp, om man er i en vanskelig situasjon. Det finnes personer i deltakernes nærhet som skal kunne bistå dem ved å lytte, veilede og hjelpe. I denne sammenheng er det viktig å nevne taushetsplikten, og samtidig huske på avvergerplikten.

Se gjerne ***dinutvei.no/fagpersoner/418-generell-avvergeplikt-etter-straffeloven-196 for mer informasjon.***

Det er viktig at vi som fagpersoner ikke lover mer enn det vi kan holde. Det vil kunne oppfattes som et tillitsbrudd hvis den som underviser kun sier noe om taushetsplikten, og den som kommer for å snakke forteller noe som aktiverer avvergerplikten. Man kan selvfølgelig velge å ikke si noe om avvergerplikten i undervisningen. Men man må som offentlig ansatt i alle fall ha kunnskap om den. Velger man å si noe om avvergerplikten, er det viktig å si noe om at hvis man får vite noe som omhandler vold eller overgrep, vil man uansett først sikre seg at den som har kommet er trygg. Man vil ikke risikere dens trygget ved å konfrontere eller fortelle videre det man har hørt. Sikkerheten for den som varsler, eller forteller, er viktigst. Dilemmaet man kan møte på her er at informasjon om avvergerplikten gjør at deltakere ikke kommer og forteller.

ERFARINGER FRA UNDERVISNINGEN:

Når det her snakkes om at man kan måtte involvere politiet bør det presiseres at det norske politiet har som sin hovedfunksjon å hjelpe og beskytte. Deltakere kan ha varierende oppfatninger av politiet, og politiets trygghetsskapende rolle blir viktig å nevnte. Det er også mulig å involvere politiet som hjelper, uten å måtte anmelde noe, eller noen.

Erfaringsmessig har mange av deltakerne hørt om taushetsplikt, uten at de nødvendigvis vet hva det egentlig innebærer.

Det hender også her at deltakere spør: «Hva om en person går til en lærer og forteller noe som ikke er sant? Hvem skal læreren tro på?» Det er derfor igjen viktig å si noe om hvordan man vil jobbe for å finne sannheten, og at ingens vitnesbyrd betyr mer enn andres. En kvinne og en mann sin historie er like mye verdt, og en gammel og en ung sitt ord er like mye verdt. Ved en eventuell konfliktsituasjon vil man være opptatt av å finne ut av fakta og så mye som mulig rundt situasjonen, og veilede til en løsning i felleskap der det er mulig. Det er ikke sikkert at en sak kan løses. Men for deltakere ved voksenopplæringen bør fokuset være hvordan de involverte kan fortsette på samme skole iht. sine rettigheter.

INTENSJONEN MED DENNE FOILEN:

Ansvarliggjøring av kunnskapen deltakerne har fått og forsøke å konkretisere dette til handling.

NOE Å HUSKE PÅ:

Et pedagogisk grep som gjerne kan benyttes, både her og andre steder i løpet av undervisningen, er å sette opp et ordpar som har vært relevant i undervisningen; for eksempel mobbing og respekt. Deretter bes to og to sette seg sammen og forklare hverandre hva ordene betyr. Den ene skal forklare respekt, og den andre skal forklare mobbing. Dette er en svært effektiv måte å øke mulighetene for å huske og forstå det man har gjennomgått i undervisningen.

ERFARINGER FRA UNDERVISNINGEN:

Dette kan for noen være en helt uforståelig oppgave. Ikke fordi de ikke forstår ordene, men fordi de har lite trening på å produsere egne eksempler, muligens fordi de har lite skolebakgrunn eller ikke har lært å lære på denne måten. I tillegg er deltakerne ofte litt slitne når vi kommer til slutten av undervisningen og ikke alltid like motiverte for å få en lekse.

EGNE NOTATER:

DEL 2

Sosial kontroll

prosjekt
frihet

DEL 2:

Sosial kontroll

DEL 2 FOKUSERER PÅ:

- Mobbing som kroppsspråk
- Mobbing som negativ sosial kontroll
- Positiv og negativ sosial kontroll
- Barneloven, og én del om kropp og seksualitet

EGNE NOTATER:

INTENSJONEN MED DENNE FOILEN:

Aktivere og involvere deltakerne fra første stund, og jobbe med ansvarliggjøring.

NOE Å HUSKE PÅ:

Tanken her er å ta opp tråden fra forrige gang ved å spørre deltakerne om de kan huske hva vi snakket om forrige gang, samt høre hva de har gjort siste uka for å skape et bedre skolemiljø?

ERFARINGER FRA UNDERVISNINGEN:

Det har skjedd flere ganger at deltakerne sier «forrige gang snakket vi om respekt, og det er viktig å vise respekt». Det er jo selvfølgelig både riktig og viktig, men man vil samtidig utfordre på «hvordan har du gjort det?» Et mål her er å prøve å få tak på noen hverdagseksempler på «hvordan viser dere hverandre respekt i et klasserom?»

Og, hvis ingen husker noen ting, så er det lagt opp til en kort repetisjon på de neste foilene.

EGNE NOTATER:

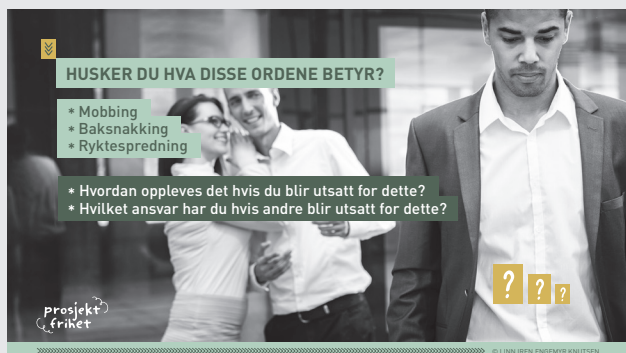
INTENSJONEN MED DENNE FOILEN:

Repetisjon av del 1.

NOE Å HUSKE PÅ:

Her tar man sikte på å minne om lovverket og følelsene våre som alle støtter opp under at det ikke er akseptabelt med baksnakking, ryktespredning eller mobbing, verken blant barn, ungdom eller voksne.

EGNE NOTATER:

INTENSJONEN MED DENNE FOILEN:

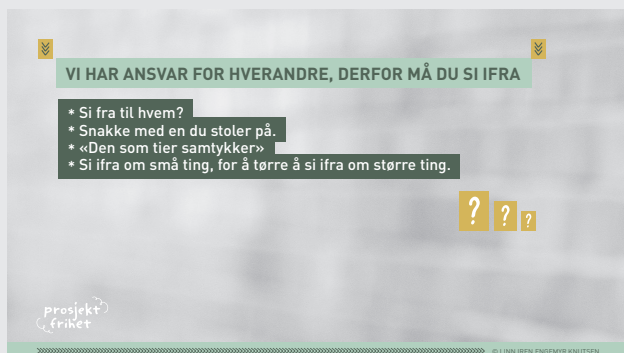
Repetisjon av del 1.

EGNE NOTATER:

INTENSJONEN MED DENNE FOILEN:
Repetisjon av del 1.

EGNE NOTATER:

INTENSJONEN MED DENNE FOILEN:

Repetisjon av del 1.

NOE Å HUSKE PÅ:

Selv om denne folien er ny, og ikke en direkte kopi fra del 1, er den ment som en repetisjon. Her er tanken at man skal minne om at vi har et ansvar for å si ifra, og si noe om uttrykket «den som tier samtykker.» Det er ikke sikkert det er sant i enhver situasjon, men dette uttrykket kan brukes som en utfordring. I tillegg kan man legge til at det er en øvelse å si ifra om ting, og det er en øvelse å sette grenser. Vi må ofte si ifra om små ting for å tørre å si ifra om større ting.

ERFARINGER FRA UNDERVISNINGEN:

Uttrykket «den som tier samtykker» er gjenkjennbart for mange, og virker derfor å gi mening for deltakerne. Noen gir uttrykk for at de kan velge å tie i en situasjon, ikke fordi de er enige, men fordi de er redde for hva som kan skje om de sier ifra eller forlater situasjonen. Et spørsmål å diskutere da er hva andre kan tro du er enig i om man ikke gir uttrykk for uenighet. Andre kan oppfatte at man tier fordi man samtykker.

EGNE NOTATER:

INTENSJONEN MED DENNE FOILEN:

Å si noe om at mobbing ikke bare er verbalt.

NOE Å HUSKE PÅ:

På en voksenopplæring er det etter all sannsynlighet et relativt stort antall med forskjellige språk og etnisiteter. Mobbing kan foregå på kryss og tvers av språkgrupper. Det fungerer fint å engasjere deltakerne ved å spørre: "Hvordan mobber vi uten ord?" Deltakerne pleier å nevne flere eksempler som de kjenner igjen fra skolen. Det kan være å snu ryggen til noen, å himle med øynene/blikking, sette veska eller sekken i stolen ved siden av seg slik at den som leter etter plass skjønner at den ikke er ønsket akkurat der, grimaser og flere ting.

Hva som oppfattes som mobbing kan også ha en kulturell dimensjon og være kontekstuell. Dette eksemplifiseres i teksten som følger i neste punkt.

I tillegg kan det være nyttig å snakke om hva som kan bli gjenstand for mobbing. Kanskje klær, mat, frisyre, bruk av sigaretter, hvem noen går sammen med? La deltakerne komme med egne eksempler og refleksjoner.

ERFARINGER FRA UNDERVISNINGEN:

I dialogen rundt mobbing uten ord skapes det som regel latter og gjenkjennelse når deltakerne, og den som underviser, aktivt demonstrerer ulike varianter av kroppsspråk og grimaser. Flere av deltakerne har pekt på at «noe jeg opplever som mobbing sier den andre ikke er mobbing.» Dette er et viktig poeng, og en viktig del av diskusjonen om hva mobbing er og hvordan vi forholder oss til hverandre.

Ulike kulturer og samfunn kan oppfatter mobbing ulikt fordi sosiale koder ofte er kulturelt betinget. Man kan bruke følgende eksempel: En ung norsk jente, vi kaller henne Anne, bodde i Thailand og gikk på skole for å lære thai. Språket var vanskelig, og Anne gjorde mange feil når hun snakket. De thailandske personene hun snakket med, både lærere, venner og andre, lo av henne hver gang hun gjorde feil. Anne opplevde seg mobbet og ble lei seg. Hun syntes det å le av noen som gjorde feil ikke var å vise respekt, og det motiverte heller ikke til videre språklæring. Anne blir sint og spør de som ler: «Hvorfor ler dere? Jeg blir lei meg!» De som ler forteller henne da at de ler for at hun ikke skal bli flau, ikke tape ansikt og oppleve skam. De legger til: «Det er slik vi gjør det i vår kultur for å beskytte deg.» Det er ikke sikkert at menneskene som lo av Anne sluttet å le av henne på grunn av dette. Men det som skjedde var at Anne nå bedre kunne forstå og lettere akseptere denne latteren.

Poenget her blir å vise til mulige kulturelle forskjeller, og samtidig understreke viktigheten av å si ifra dersom hva man opplever en situasjon som ubehagelig eller ugrei. I Annes tilfelle førte det at hun satte ord på opplevelsen til at en misforståelse ble oppklart og begge parter fikk ny og viktig informasjon og kunnskap om hverandres kultur. Et aktuelt tema i fortsettelsen av dette kan bli: Hvem bestemmer hva som er mobbing? Den som mobber eller den som mobbes? Se også foil nummer 1.17 hvor det kom frem at deltakerne hadde en usikkerhet rundt hvem som eier sannheten om en situasjon.

INTENSJONEN MED DENNE FOILEN:

Introdusere tema sosial kontroll og forstå noe om forskjellen på positiv og negativ sosial kontroll, samt prøve å se en forskjell på barn som kontrolleres av foreldre, og voksne som gjennom for eksempel mobbing, baksnakking og press kontrollerer andre voksne.

NOE Å HUSKE PÅ:

Her skifter man litt tema, fra å snakke spesifikt om mobbing, til å nå ta tak i den sosiale kontrollen. Overgangen her kan gjerne være å trekke en parallell til at det noen sier om en annen kan begrense dens frihet, som for eksempel som i kjøreskoleeksemplet på foil nr. 1.14. Ønsket om å beskytte noens ære, og å unngå skam, er viktige tema både hva angår mobbing og negativ sosial kontroll.

Når vi her skal snakke om sosial kontroll, er det viktig at ikke all kontroll blir sett på som negativ sosial kontroll, for det er ikke tilfellet. Her er det nødvendig at den som underviser har god kunnskap om sosial kontroll og negativ sosial kontroll. Se gjerne foil 2.10 for mer informasjon og henvisning til andre kilder.

Sosial kontroll blir i denne introduksjonen beskrevet som at noen prøver å bestemme over, eller kontrollere andre. Da kan trafikklys, trafikkregler og barneoppdragelse tjene som eksempler.

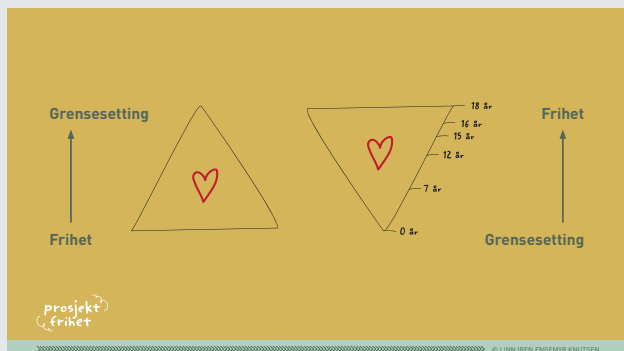
Det kan være nyttig å spørre deltakerne hvilken sosial kontroll de kjenner til fra sitt hjemland. Man kan også spørre dem hvorfor foreldre kontrollerer barna sine. Mange foreldre vil her være redde for å svare, muligens fordi de tror neste tema blir barnevern. Det snakkes ikke om barnevern her, og hvis det blir tatt frem et eksempel knyttet til barnevernet fra en av deltakerne, blir det ikke tatt videre men «respektfullt parkert» til en pause eller etter timen. Foreldre kan på dette spørsmålet noen ganger svare at de kontrollerer barna for å lære dem forskjell på rett og galt, eller at de er redde for at barna skal bli for norske. Dette er ikke gale svar, men det vi er ute etter å få frem at foreldre kontrollerer barna sine av kjærlighet. Det er i de fleste tilfeller omsorg og behovet for å beskytte som gjør at foreldre setter grenser eller holder en form for kontroll på barna sine. Men, hva da med en voksen som kontrollerer andre voksne på skolen? Er det kjærlighet og omsorg som driver dem?

Det kan være vanskelig å skulle svare på spørsmålet om hvor grensa går mellom positiv og negativ sosial kontroll. Det som er meningen med dette spørsmålet er å starte en refleksjon omkring disse grensene. Denne delen av tematikken kommer opp igjen på foilene 3.10 med illustrasjoner på ulike samfunn.

ERFARINGER FRA UNDERVISNINGEN:

Enkelte deltakere blir her nokså reserverte, muligens fordi de tror vi skal snakke om barnevernet. Barnevernet er noe flere av deltakerne har hørt uheldige historier om og dette er et tema som kan ta mye plass dersom man åpner opp for det. Derfor snakker man ikke om barnevern her. Det er ikke tema.

I tillegg kan det se ut til at deltakerne varierer mellom det å bekrefte at de har kjennskap og erfaring med sosial kontroll og negativ sosial kontroll, og det å ta tydelig avstand fra dette, og anta en nokså avvisende holdning. Det er forståelig, og man må huske at undervisningsopplegget har som mål å informere og utfordre til refleksjon.

INTENSJON MED ILLUSTRASJONENE:

Disse to trekantene kan benyttes som illustrasjoner på ulike former for barneoppdragelse i henholdsvis et kollektivistisk samfunn og et individualistisk samfunn.

NOE Å HUSKE PÅ:

Disse trekantene kan tegnes på en tavle, eller brukes slik som de er i denne foilen. Dersom man tegner på en tavle/flipover, kan tegningen lettere brukes sammen med de neste foilene som presenterer utdrag fra barneloven.

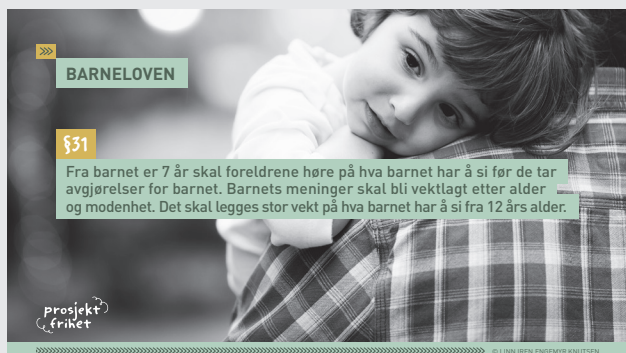
Trekanten til venstre illustrerer barneoppdragelse i et kollektivistisk samfunn. Her gis det tradisjonelt mye frihet til barna som små. Friheten begrenses frem mot tenårene og myndighetsalder, ofte spesielt for jentene. Trekanten til høyre, hvor det er tegnet inn tallene 7, 12, 15, 16 og 18 år, representerer barneoppdragelse i et individualistisk samfunn, for eksempel Norge. Her er det tydelig at barna får mer og mer frihet (og ansvar) frem mot myndighetsalder.

Det må understrekes av disse trekantene ikke beskriver god eller dårlig barneoppdragelse, og at foreldres kjærlighet innenfor de ulike kulturene kan være like stor overfor barna sine. Poenger er å få frem en forskjell. For å understreke foreldrenes kjærlighet er det satt inn et like stort hjerte i hver trekant.

ERFARINGER FRA UNDERVISNINGEN:

De av deltakerne som har deltatt på foreldreveiledning som ICDP kjenner dette umiddelbart igjen, og det kan være fint å utfordre de som gjenkjenner disse på å forsøke å forklare for de andre i gruppa. De aller fleste virker å gjenkjenne denne forskjellen i barneoppdragelse, og de ler ofte når man beskriver denne forskjellen gjennom eksemplet: «Dere som er foreldre og har vært på helsestasjonen her i Norge, har kanskje fått beskjed om at barna må sove tre ganger om dagen, legge seg klokka 19, og når de blir litt større 19:15, så 19:30. Vi har regler for alt. Men noen av dere er kanskje vant til at barna får lov til å være oppe sent og legge seg når de vil?» Dette gjelder selvfølgelig ikke alle, men er en litt stereotyp fremstilling som har som mål å få frem en forskjell som kan bidra til forståelse.

EGNE NOTATER:

INTENSJONEN MED DENNE FOILEN:

Presentere utdrag fra barneloven.

NOE Å HUSKE PÅ:

Det er ikke nødvendig å gå inn i alle ord og detaljer ved lovteksten, men legg vekt på at foreldrene skal høre på barnet før de tar avgjørelser fra barnet er 7 år. Det er viktig å understreke at det ikke betyr at barna får bestemme alt, eller alltid har rett. Det er fremdeles foreldrene som er ansvarlige for barnet, men at man fra barnet er 7 år ønsker å involvere det i enkelte avgjørelser som et ledd i å oppdra til økt selvstendighet og ansvar.

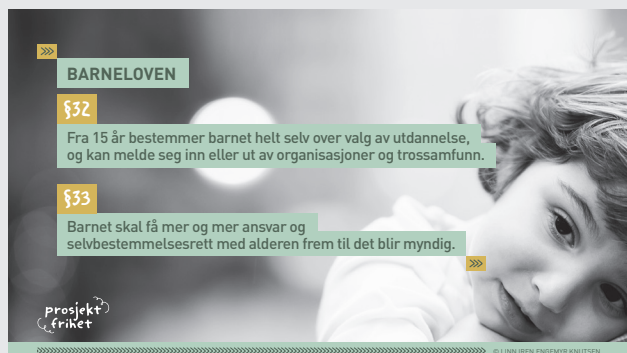
Når barnet er 12 år kan det bestemme mer, og blant annet mene noe om hvor det skal bo hvis foreldrene blir skilt. Det er ikke religion eller kultur som skal bestemme. I enkelte land bestemmer religion at barna automatisk skal bli hos pappa hvis foreldrene går fra hverandre, og det hender mødre blir i destruktive forhold for å ikke miste barna. I andre tradisjoner igjen følger barna automatisk med mor. I Norge bestemmer ikke barnet alene hvor det skal bo, men barnets mening skal legges vekt på. Vi snakker om rettigheten til likekjønnede parforhold litt senere i undervisningen, og blant annet som et eksempel ved myndighetsalder og ekteskap.

Det står mer om barnas rettigheter på neste foil.

ERFARINGER FRA UNDERVISNINGEN:

Det fungerer fint å tegne inn tallene 7, 12, 15, 16 og 18 på «den norske trekanten» og bruke dette som referanse og illustrasjon på en typisk modell for oppdragelse i et individualistisk samfunn. Barna anses som autonome individ, og man viser dem respekt med å la dem bli hørt. Dette gjør seg utslag i at grad av selvstendighet øker frem mot myndighetsalder.

EGNE NOTATER:

INTENSJONEN MED DENNE FOILEN:

Fortsette presentasjonen av barneloven.

NOE Å HUSKE PÅ:

Ved 15 år kan barna selv velge om de vil delta i en organisasjon og hvilken, velge utdanning og de kan velge religion, eller velge å ikke ha en religion. Dette kan det være hensiktsmessig å konkretisere, og man kan bruke følgende eksempel hvor underviser bruker seg selv som tenkt utgangspunkt (helt uavhengig om den som underviser har en datter på 15 år eller ikke): Min datter på 15 år kan velge hva hun vil tro. Hun kan velge å avvise den religionen jeg har oppdratt henne i, som er kristendommen, og velge å konvertere til islam og begynne å bruke hijab og bare spise halal. Det kan også være deres datter (med henvisning til deltakerne) på 15 år som ikke lenger vil ha noen religion, og som avviser at gud finnes.

Det bør understrekes av selv om loven gir ungdommer på 15 år denne retten, sier loven ikke noe om foreldrenes følelser når det gjelder dette. Det er naturlig at foreldre blir lei seg dersom barna avviser den troen de har gitt dem. Det er naturlig at foreldre reagerer, sier hva de mener, men de har ikke lov til å hindre barnet sitt i å bytte religion, og de har ikke lov til å bruke trusler eller tvang i forsøk på å forhindre ungdommene fra å gjøre det.

16 år representerer den seksuelle lavalder i Norge, samt helserettslig myndighetsalder. Den seksuelle lavalderen står ikke som en rettighet i barneloven, men som en straffebestemmelse i loven om seksuallovbrudd. Den er derfor ikke tatt med på en egen foil, men presenteres her som en naturlig del av aldersmarkeringene på trekanten. Det bør understrekes at loven knyttet til seksuell lavalder først og fremst er til for å beskytte barn og unge mot overgrep. Det er viktig å si noe om at det ikke er et påbud eller en oppfordring om å ha sex ved 16 år, og at mange norske foreldre også kan oppleve dette som vanskelig.

18 år er norsk myndighetsalder og gir blant annet rett til å gifte seg uten å trenge foreldrenes samtykke. Retten til ekteskap omfatter også likekjønnet ekteskap, og det kan være nyttig å si noe om hvordan vi i Norge forholder oss lovmessig når det gjelder lhbt-personer. Dette kan man si mer om på en egen foil om ekteskap som kommer i del 3.

En annen viktig ting å nevne er at man innenfor et ekteskap fortsatt bestemmer over egen kropp, og at det at en partner presser eller tvinger den andre parten til sex kan det regnes som voldtekt.

Man kan lese mer om dette på: lovdata.no/dokument/NL/lov/2005-05-20-28/KAPITTEL_2-11#KAPITTEL_2-11
ung.no/aldersgrenser/989_Sex_og_aldersgrenser.html
barneombudet.no/dine-rettigheter/til-a-ikke-bli-slatt/egen-kropp/
helsenorge.no/rettigheter/helserettigheter-for-barn-og-unge
snl.no/seksuell_lavalder

ERFARINGER FRA UNDERVISNINGEN:

Når man beveger seg inn på dette tema pleier det å bli nokså sterke reaksjoner. Enkelte understreker at man ikke har lov til å konvertere, og dette kan lede inn på en diskusjon om hvordan norsk lov står i forhold til religiøs overbevisning. Flere påpeker det de opplever som en manglende logikk mellom at man kan ha sex ved 16 år men ikke gifte seg før man er 18 år. Tilsynelatende er det ikke sex ved 16 som er problemet, ikke at man er for ung, men at man ikke kan gifte seg før 18. Disse to årene i mellom skaper vanskeligheter. Enkelte deltakere forteller at jenter i deres hjemland har sex dersom de gifter seg som 12 og 14-åringer, men de reagerer på at sex og ekteskap ikke henger sammen. Det er svært viktig å ha respekt for at dette er vanskelig å snakke om. Enkelte deltakere har forlatt klasserommet, og mange opplever det som utfordrende å snakke om voldtekt i/utenfor et ekteskap. Reaksjonene har vært vidt forskjellige, fra en deltaker som sa «disse reglene vil skape konflikt og ødelegge våre familier», til ei som sa «jeg er så stolt av Norge som har regler som beskytter min datter mot overgrep.»

INTENSJONEN MED DENNE FOILEN:

Presentere den grunnlovfestede retten til privatliv.

NOE Å HUSKE PÅ:

Denne loven er med på å understreke at vi i Norge lever i et individualistisk samfunn hvor enkeltindividets rettigheter står sterkt. Dette som kontrast til kollektivistiske samfunn hvor hensynet til et kollektiv i større grad går foran rettigheter og hensyn til enkeltindividet. Det blir også viktig å forsøke å si noe om balansen mellom foreldreansvar og rett til privatliv for barna. Hvor går for eksempel grensene når foreldre sjekker mobiltelefon og pc til barna (deres kommunikasjon)? Loven skal også beskytte privatpersoner og privat hjem mot at myndighetene for eksempel avlytter telefonene deres.

ERFARINGER FRA UNDERVISNINGEN:

Enkelte deltakere har kommentert at de synes norske myndigheter blander seg for mye i familieliv, for eksempel gjennom at vi har et barnevern, og det kan komme til diskusjon om hva privatliv og familieliv egentlig betyr. Det kan bli viktig å si noe om at lovene i Norge henger sammen og påvirker hverandre. Det vil si at dersom noen gjør noe innenfor et privatliv som bryter med andre norske lover og rettigheter, har myndighetene rett til å gripe inn, for eksempel ved vold i et ekteskap, eller ved negativ sosial kontroll. Man kan ikke utøve vold eller negativ sosial kontroll i et hjem og skjule seg bak retten til privatliv. Enkelte samfunn forbyr det å dele familiehemmeligheter, og kan derfor oppleve norsk lov som et fremmed og alvorlig inngripen i sitt privatliv. Dette kan gi en sterk opplevelse av ærestap.

EGNE NOTATER:

INTENSJONEN MED DENNE FOILEN:

Forklare hva negativ sosial kontroll kan være.

NOE Å HUSKE PÅ:

Definisjon på negativ sosial kontroll er hentet fra side 12 i Regjeringens handlingsplan mot negativ sosial kontroll, tvangsekteskap og kjønnslemlestelse:

Retten til å bestemme over eget liv (2017-2010): *Negativ sosial kontroll forstås som ulike former for oppsyn, press, trusler og tvang som utøves for å sikre at enkeltpersoner lever i tråd med familiens eller gruppens normer. Kontrollen kjennetegnes ved at den er systematisk og kan bryte med den enkeltes rettigheter i henhold til blant annet barnekonvensjonen og norsk lov.* Denne definisjonen trenger forklaring gjennom eksempler for å forstå hva det egentlig er vi mener her.

Når det gjelder barneoppdragelse, kan den positive (naturlige) sosiale kontrollen utvikle seg til negativ sosial kontroll, og grensegangene her kan i noen tilfeller være utfordrende å trekke. Eksempler på negativ sosial kontroll fra foreldre til barn: Foreldre som sjekker mobilen din, bestemmer klærne dine, bestemmer vennene dine, ryktespredning, mobbing, vold, psykisk press, tvangsekteskap. De samme eksemplene på negativ sosial kontroll brukes i flere tilfeller også mellom voksne: En partner som stadig sjekker mobilen og pc-en, en partner som kontrollerer sosial omgang og alle aktiviteter, eller andre i nære relasjoner som truer med å sette ut rykter om man ikke følger norm og forventning. Det er viktig å være oppmerksom på at tilfeller av hverdagskontroll, mobbing og baksnakking, for eksempel i en skolekantine hvor en kvinne omtales som en hore, kan føre til alvorlige hendelser som tvangsekteskap. Tvangsekteskapet kan bli et verktøy for å rette opp et ødelagt rykte. Dette understreker viktigheten av å jobbe forebyggende når det gjelder hverdagskontroll og mobbing, baksnakking og ryktespredning, selv om dette ikke direkte rammes av straffeloven.

Fordi dette er en kort veiledning henvises det til videre lesing om tema på disse nettsidene:

bufdir.no/Barnevern/Fagstotte/Negativ_sosial_kontroll_tvangsekteskap_og_aresrelatert_vold___en_veileder_til_barnevernstjenesten/

imdi.no/nora/

dinutvei.no/fagpersoner/951-rettentil-no-unge-utsatt-for-negativ-sosial-kontroll-tvangsekteskap-og-kjonnslemlestelse

ERFARINGER FRA UNDERVISNINGEN:

Det er litt uvisst i hvilken grad deltakerne klarer å ta dette inn over seg, og det varierer hvordan dette oppfattes. Når man snakker gjennom konkrete eksempler, virker det som at de fleste kan relatere seg til det innholdet, men at denne typen handlinger ikke er aksepterte i Norge kan være vanskelig for enkelte å forstå. Hvor grensegangene går kan være utfordrende å formidle.

Negativ sosial kontroll utarter seg også i ulike grader og på ulike måter innenfor forskjellige kulturer, tradisjoner og familier. Å ha tilstrekkelig med kunnskap om alle disse forhold er vanskelig. Et lyttende øre og høy grad av kultursensitivitet blir derfor viktig for underviser.

INTENSJONEN MED DENNE FOILEN:

Komme tettere på problematikken negativ sosial kontroll og se hvordan baksnakking og ryktespredning kan føre til alvorlige tilfeller av frihetsbegrensning, tvang og vold.

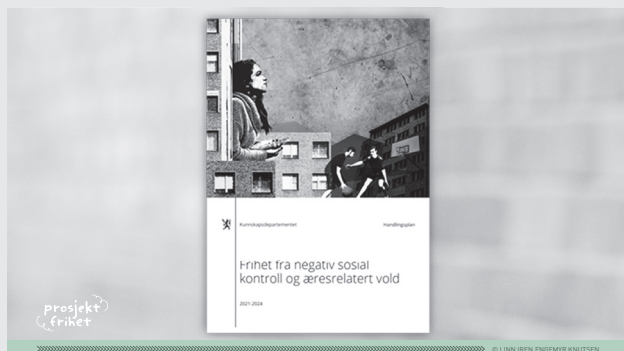
NOE Å HUSKE PÅ:

Dette er en refleksjonsfoil, og det kan gis rom for deltakernes egne refleksjoner dersom de er villige til å snakke om dette. Her introduseres også frihetsbegrepet, og det kan være nyttig å reflektere kort rundt dette: "Hva betyr frihet for den enkelte? Hva er frihet i eget liv?" Frihet kommer som hovedtema i del 4, så dette er kun ment som en introduksjon mot det som kommer siden. En del av tematikken her blir også skam, ære og «hva vil folk si». Foilen gir også anledning til å trekke noen linjer fra del 1 og tema baksnakking, ryktespredning på skolen, og over til negativ sosial kontroll, gjennom å vise til noen eksempler på hvordan små rykter kan føre til store reaksjoner. Dette kommer det også konkrete eksempler på, se foil nummer 3.4.

ERFARINGER FRA UNDERVISNINGEN:

Flere av deltakerne opplever dette som et vanskelig tema å snakke om, muligens både fordi det kan være utfordrende å få helt taket på hva dette er, og fordi det i enkelte tilfeller kan oppleves svært personlig.

EGNE NOTATER:

INTENSJONEN MED DENNE FOILEN:

Presentere regjeringens handlingsplan mot negativ sosial kontroll.

NOE Å HUSKE PÅ:

I likhet med å presentere lover knyttet til mobbing, er det viktig å si at det også finnes egne planer og strategier for hvordan vi skal jobbe imot negativ sosial kontroll, fordi dette ikke aksepteres og vi har rett til å bestemme over eget liv. Dette vil i praksis kunne bety at noen av de kulturelle vaner og tradisjoner deltakerne har med seg fra sitt hjemland ikke aksepteres i Norge. Forskjellene i hva som aksepteres henger i mange tilfeller sammen med forskjeller i individualistiske og kollektivistiske samfunn. Forskjeller i kollektivistiske og individualistiske samfunn kommer som et tema i del 3.

ERFARINGER FRA UNDERVISNINGEN:

Deltakerne virker å lytte til informasjonen uten særlige kommentarer.

EGNE NOTATER:

FILM-FOIL: DOBBELTLIV:

Denne filmen om dobbeltliv kan tjene som en kort situasjonsbeskrivelse og et eksempel på negativ sosial kontroll. Filmsnutten viser en situasjon spilt bakover i tid, og det kan være nyttig å kort forklare filmen før man ser den.

Underviser anbefales å forberede seg godt, og gjøre deltakerne på at det er viktige detaljer innledningsvis som alle må få med seg. Man ser helt i starten på filmen at noen lusker bak et gardin, og dette å få med seg for å forstå budskapet.

imdi.no/nora

EGNE NOTATER:

INTENSJONEN MED DENNE FOILEN:

Skape refleksjon rundt det å ha en rett til å bestemme over eget liv.

NOE Å HUSKE PÅ:

Å bestemme over eget liv er for enkelte en nokså fremmed tanke, blant annet fordi man er vant til å tenke at man tilhører en tett kollektivistisk struktur hvor det å bestemme over eget liv ikke er en særlig aktuell problemstilling, eller ikke blir sett på som en reel mulighet. Hva det betyr å bestemme over eget liv, og hva den enkelte opplever som frihet, vil også variere. Her kan det være behov for å nevne konkrete eksempler, som for eksempel å bestemme over egen kropp, bestemme hvem man vil gifte seg med, hva man vil bli/studere/jobbe med, hva man vil tro på, hvordan man vil gå kledd, hvem man vil ha som venner eller hvem man vil omgås.

ERFARINGER FRA UNDERVISNINGEN:

Det hender at deltakerne knytter det å bestemme over eget liv, og det å være fri til det å leve i fravær av krig, som at fri betyr fred. Det er selvfølgelig også en del av friheten, men man kan gjerne forsøke å styre dette avsluttende spørsmålet til mer personlige betraktninger, og eventuelt be deltakerne tenke over dette til neste gang: Hva betyr det å bestemme noe? Hva betyr det å bestemme over eget liv? Hvem bestemmer over dine valg?

EGNE NOTATER:

DEL 3

Retten til å bestemme over eget liv

prosjekt
frihet

DEL 3:

Retten til å bestemme over eget liv.

DEL 3 FOKUSERER PÅ:

- Handlingsplanen
- Straffeloven
- Forskjeller på kollektivistiske og individualistiske samfunn
- Hva gjør du om du utsettes for negativ sosial kontroll

EGNE NOTATER:

INTENSJONEN MED DENNE FOILEN:

Repetisjon fra forrige gang samt å ta opp igjen det spørsmålet som avsluttet forrige del.

NOE Å HUSKE PÅ:

Når man skal oppsummere hva sosial kontroll kan være bør man forsøke å få med at et positivt og naturlig utgangspunkt kan gå over i en kontroll som ikke aksepteres, og det er denne begrensende sosiale kontrollen man ønsker å ta tak i. I tillegg bør man ha i mente at mennesker har ulike grenser for hva som oppleves som trygghet og hva som oppleves som begrensende.

ERFARINGER FRA UNDERVISNINGEN:

Det er store variasjoner blant deltakerne i hvilken grad de virker å ta dette inn over seg. Dette kan for eksempel skyldes at det i enkelte grupper er store aldersforskjeller. Det er naturlig at en på 18 år og en på 55 år forholder seg ulikt til muligheten til det å bestemme over eget liv. Enkelte avviser også tanken om at man har rett til å bestemme over eget liv, blant annet fordi man er vant til, og lært opp til, at det er en eldre person i familien som er den som bestemmer. På grunn av dette kan det være utenkelig å skulle avvise denne personens innflytelse.

EGNE NOTATER:

INTENSJONEN MED DENNE FOILEN:

Repetisjon fra forrige gang ved to sentrale lovbestemmelser.

NOE Å HUSKE PÅ:

Det kan være nyttig å tegne de to trekantene fra foil nr. 2.8a. på tavla igjen som en del av repetisjonen. Paragraf 33 illustreres veldig godt med trekanten som viser at man ønsker at barna skal vokse i ansvar frem mot myndighetsalder.

ERFARINGER FRA UNDERVISNINGEN:

I forrige del, der man snakket om seksuell lavalder og ekteskap, sier erfaringen at dette skaper en del reaksjoner. Flere av deltakerne synes denne biten er såpass utfordrende, og det kan være både lurt og respektfullt å gi dem tid til å la informasjonen bearbeides i deres eget tempo. Underviser må vurdere ut i fra egne erfaringer og gruppens reaksjon hvor mye man skal repetere. Man skal ikke repetere noe i den hensikt å provosere, men man skal heller ikke unnlate viktig informasjon i frykt for å provosere. Underviser må balansere dette etter gruppens reaksjoner.

EGNE NOTATER:

INTENSJONEN MED DENNE FOILEN:

Repetisjon av handlingsplanen.

EGNE NOTATER:

INTENSJONEN MED DENNE FOILEN:

Fortelle en historie som kan repetere barneloven og loven om retten til privatliv, samt lede opp mot straffeloven.

NOE Å HUSKE PÅ:

Alternativ til historie som kan fortelles for å eksemplifisere hvordan rykter og hverdagskontroll kan føre til alvorlig negativ sosial kontroll: En ung jente på 18 år bor hjemme hos familien sin og er eldst av 5 søsken. Familien kom som flyktninger til Norge for fire år siden. Jenta er veldig flink på skolen, hun går på videregående skole, får gode karakterer og har mange venner. I tillegg er hun engasjert i håndball sammen med noen norske venninner fra skolen. To ganger i uken går hun til trening alene, og treffer vennene sine når hun kommer frem til idrettshallen. Det er ca. 1 km mellom hjemmet og idrettshallen, og det er fortau og gatelys hele veien. Foreldrene hennes er glade for at dattera er engasjert og har venner, og de støtter at hun er med på håndballen. Men – så begynner et rykte å spre seg. Andre begynner å fortelle historier om at jenta egentlig ikke går på trening, men at hun treffer en gutt i stedet for, en norsk gutt. Ryktet sier at hun lyver for foreldrene sine, og har en norsk kjæreste som hun holder hemmelig. Foreldrene konfronterer jenta med det de har hørt, og de tror på jenta når hun sier at dette ikke er sant. Jenta sier til foreldrene at de kan sjekke med treneren om det stemmer at hun deltar på trening, eller ikke. Foreldrene stoler på jenta. Men, likevel må jenta slutte på trening slik at foreldrene kan stoppe det skadelige ryktet. Foreldrene sier at hun må komme rett hjem fra skolen, og de begynner å sjekke hennes pc og mobil.

Når jenta er 19 år og ferdig på videregående går hun ut med fantastiske karakterer, og kommer inn på det studiet hun ønsker. Det betyr at hun må flytte til en annen by og bo på hybel. Dette sier far nei til, og han sier i stedet at jenta må gifte seg. Hun er 19 år, og det er tid for at hun gifter seg. Far finner en kandidat til jenta og hun tvinges til å gifte seg etter dette med stort press. Se andre historier på: imdi.no/nora

Denne historien kan lede opp til, for eksempel, spørsmålene: Hva synes, eller hva tenker dere om denne historien? Hva sier norsk lov om dette? Hva tror dere norsk lov sier om det faren gjør når han presser henne til å gifte seg mot sin vilje? Hvilke råd vil deltakerne gi far, eller jenta?

Det er også interessant å sjekke med deltakerne om de tenker at historien, og utfallet av den, ville vært annerledes om hovedpersonen var en gutt på 18 år som gikk på videregående, spilte fotball og hadde en norsk jentekjæreste.

ERFARINGER FRA UNDERVISNINGEN:

Mange av deltakerne virker å kjenne igjen denne typen situasjon og kan nikke gjenkjennende, selv om enkelte er raskt ute med å si at dette ikke skjer i deres kultur. Deltakerne kommer med flere ulike forslag til hva som skal skje med faren i historien. Noen kjenner til at dette vil kunne føre til fengselsstraff, mens andre foreslår at «noen» kan snakke med faren slik at han ikke gjør det igjen, eller forsvarer far med at han ikke visste at dette ikke var lov. Det vekker tidvis reaksjoner når vi snakker om at mor, som er helt anonym i historien, også kan straffes for medvirkning. Etter diskusjon rundt forslag, vises lovverk knyttet til tvangsekteskap og frihetsberøvelse på neste foil.

INTENSJONEN MED DENNE FOILEN:

Vise frem og forklare straffeloven.

NOE Å HUSKE PÅ:

Straffelovens ramme for tvangsekteskap er 6 år. Dette er en betydelig straff i norsk sammenheng og viser hvor alvorlig man ser på tilfeller av tvangsekteskap og frihetsberøvelse. Man trenger ikke å gå inn i alle språklige detaljer i selve lovteksten, men kan oppsummere innholdet ved for eksempel å si at hvis noen truer, presser eller tvinger noen andre til å gifte seg med noen de ikke har lyst til, kan de som gjør det få fengsel i 6 år. Man kan også få fengsel hvis man tar friheten fra noen.

Det er også mulighet for at tema arrangert ekteskap aktualiseres her, men det må være opp til underviser å vurdere om det er tid og anledning til å trekke inn dette.

Det kan være vanskelig å forstå §254 om frihetsberøvelse, men det viktigste er å snakke om at det å ta friheten fra noen andre vil kunne straffes. Friheten er en svært viktig verdi i Norge, og derfor også en lovfestet rett.

ERFARINGER FRA UNDERVISNINGEN:

Deltakerne har vært engasjerte rundt dette temaet, men enkelte opplever det som nesten latterlig at slike regler skal styre valg de opplever som familiens anliggende. Noen av de samme reksjonene som oppstår ved gjennomgang av retten til privatliv på foil nummer 2.9 kommer frem igjen her. I tillegg viser det seg at hva man forstår med utilbørlig press kan være vanskelig å forstå. Fysisk vold oppleves som et mer konkret tilfellet som er lettere å forstå.

Samtidig kan det være utfordrende å forstå hvorfor noe kan aksepteres i et samfunn, og straffes i et annet. De neste foilene tar sikte på å forklare litt mer om ekteskap og skilsmisse, før det kommer noen foiler som forsøker å forklare noen mulige forskjeller på kollektivistiske og individualistiske samfunn.

EGNE NOTATER:

INTENSJONEN MED DENNE FOILEN:

Vise frem, gi kunnskap og forklare noen elementer fra ekteskapsloven.

NOE Å HUSKE PÅ:

Bildet viser to ringer. Underviser må gjerne sjekke med deltakerne om de forstår hva dette indikerer da det ikke er gitt at alle ser dette som et symbol på ekteskap.

Den norske ekteskapsloven gir iht §1 rett til likekjønnet ekteskap. Det er en betegnelse på en ekteskapslovgivning som gir også likekjønnede par muligheten til å inngå ekteskap. I mange tilfeller vil dette for deltakerne på voksenopplæringen være langt utover den partnerskapsordningen som finnes i deres hjemland, og underviser må være forberedt på reaksjoner på dette. Det er grunn til å tro at den lovgivningen som mange deltakere vil være kjent med legger til grunn at ekteskap gjelder mann og kvinne. Begrepet «likekjønnet ekteskap» er kontroversielt. Motstanderne hevder blant annet at begrepet ekteskap betyr samliv mellom mann og kvinne i lovmessige former, og at dette reflekteres av internasjonale avtaler som FNs menneskerettighetserklæring, mens forkjemperne hevder at en endret lovforståelse er et naturlig skritt for å forbedre likestillingen mellom likekjønnede og ulikekjønnede par, og sikre barn med foreldre i likekjønnede forhold juridisk. Se mer informasjon om dette blant annet på https://no.wikipedia.org/wiki/Likekj%C3%B8nnet_ekteskap

Endringene i den norske ekteskapsloven ble vedtatt av Stortinget i 2008, og de nye endringene trådte i kraft 1. januar 2009.

Ekteskapsloven understreker at ekteskapet kun kan inngås av myndige personer, og at de som gifter seg skal få velge dette helt selv. Tidligere kunne personer mellom 16 og 18 år søke dispensasjon fra kravet om 18 års aldersgrense. De måtte da ha samtykke fra den som hadde foreldreansvaret og tillatelse fra fylkesmannen, som i dag kalles statsforvalter. Fra 1. juni 2018 er kravet om 18 års aldersgrense absolutt. Se mer her: <https://snl.no/ekteskapsloven>

I del 4 presenteres et par artikler fra Menneskerettighetserklæringen, og man vil der finne igjen elementer fra den norske ekteskapsloven.

I tillegg sier ekteskapsloven at ektefellene har lik rett på eventuell skilsmisse. Se et par foiler frem.

ERFARINGER FRA UNDERVISNINGEN:

Denne foilen er ny høsten 2021. Temaet har likevel vært tatt opp i kurset i forbindelse med tema tvangsekteskap. Deltakere har ofte reagert veldig på at seksuell lavalder er 16, men at man ikke kan inngå ekteskap før man er 18. I tillegg har muligheten for likekjønnet ekteskap tidvis skapt sterke reaksjoner blant enkelte deltakere.

FILM-FOIL:

Tvangsekteskap

INTENSJONEN MED DENNE FOILEN:

Filmen om tvangsekteskap kan tjene som en kort situasjonsbeskrivelse og et eksempel på negativ sosial kontroll. Filmsnutten viser en situasjon spilt bakover i tid, og det kan være nyttig å kort forklare filmen før man ser den. Under-viser anbefales å forberede seg godt, og gjøre deltakerne oppmerksomme på at de skal følge med for å kunne snakke om filmen etterpå.

Det ligger ikke direkte link i foilen. Filmen kan lastes ned her: ***imdi.no/nora***

EGNE NOTATER:

INTENSJONEN MED DENNE FOILEN:

Vise frem, gi kunnskap og forklare noen elementer fra ekteskapsloven.

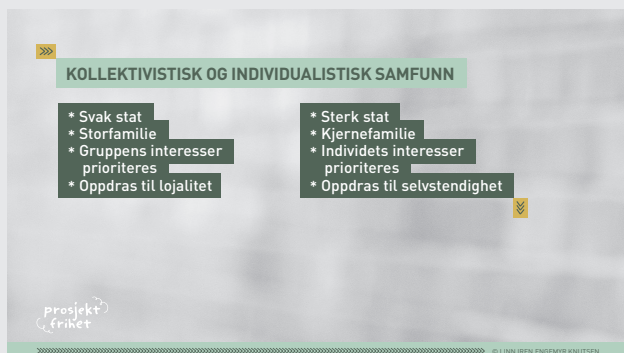
NOE Å HUSKE PÅ:

For noen deltakere kan retten til skilsmisse være ukjent, eller vanskelig å ta i bruk på grunn av tradisjoner, religion, kultur, økonomi eller annet. I tillegg kan noen deltakere komme fra et samfunn hvor kvinner og menn ikke har samme retten til skilsmisse, eller komme fra en tradisjon der man ved skilsmisse mister muligheten til samvær med sine eventuelle barn. Retten til å oppløse ekteskapet, og hvordan det norske systemet fungerer med tanke på videre samvær med barn, blir viktig å formidle. Et eksempel på dette er obligatorisk mekling ved separasjon/skilsmisse for de som har felles barn under 16 år.

ERFARINGER FRA UNDERVISNINGEN:

Denne folien er ny høsten 2021.

EGNE NOTATER:

INTENSJONEN MED DENNE FOILEN:

Gi deltakerne informasjon om noen av ulikhetene mellom kollektivistiske og individualistiske samfunn.

NOE Å HUSKE PÅ:

Denne foilen kommer som en forberedelse på de neste illustrasjonene, og skal ses i sammenheng med dem. De forskjellene som er satt opp her er valgt ut som typiske forskjeller. Oversikten sier ikke noe om hva som er rett eller feil, bedre eller dårligere, men gir et innblikk i at ulike samfunn kan være tilnærmet helt motsatte i sin oppbygning. Disse forskjellene kan være med å forklare det noen av deltakerne opplever som kulturkrasj eller misforståelser i adferd og praksis. Det kan lett settes opp en lengre liste med generaliserte forskjeller, men det vil kreve mer tid. Har man godt med tid, anbefales det at man bruker det som er nødvendig av tid på å forklare flere ulikheter, og også gjerne likheter.

For å få en bredere forståelse av forskjellene på ulike typer samfunn anbefaler vi å lese følgende:

Fafo-rapport 2019:01. Migrasjon, foreldreskap og sosial kontroll:

<https://www.fafo.no/zoo-publikasjoner/fafo-rapporter/item/migrasjon-foreldreskap-og-sosial-kontroll>

Nasjonal digital læringsarena: <https://ndla.no/nb/subjects/subject:18/topic:1:194233/topic:1:78246/resource:1:129336>

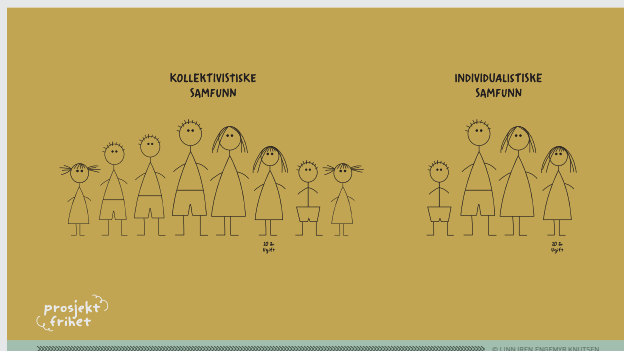
Et aktuelt spørsmål til deltakerne underveis, og etter at man har presentert forskjellene, kan være å spørre: Kjenner du igjen deg selv i et av, eller begge, disse samfunnene?

ERFARINGER FRA UNDERVISNINGEN:

Denne folien er ny høsten 2021. Tidligere ble nevnte forskjeller skrevet på en tavle, og det fungerte fint. Deltakerne virket å kjenne igjen ulikhetene.

Et eksempel som kan brukes er følgende: Josef kommer fra et kollektivistisk samfunn, hvor det også finnes en æreskultur. Josef er lært opp til at blikkontakt kan gi respekt, eller skade hans omdømme. Hvis hans omdømme skades vil det kunne påvirke hele familiens ære. Hvis Josef fører skam over seg selv og familien, hvilke konsekvenser tenker deltakerne kan det få?

Illustrasjonene som følger på de neste foilene brukes også som eksempler på noen aktuelle forskjeller på kollektivistiske og individualistiske samfunn.

INTENSJONEN MED DENNE ILLUSTRASJONEN:

Forklare noen typiske forskjeller mellom kollektivistiske og individualistiske samfunn.

NOE Å HUSKE PÅ:

Å forstå noen av forskjellene på kollektivistiske og individualistiske samfunn gir viktig bakgrunnsinformasjon for å forstå hvorfor noe kan oppfattes som negativ sosial kontroll i ett samfunn, men kan anses som nødvendig i et annet. Det anbefales å lese Fafo-rapport 2019:01 til Friberg & Bjørnset, Migrasjon, foreldreskap og sosial kontroll, spesielt sidene 23-32, for mer kunnskap om disse samfunnsforskjellene.

Se også ndla.no/subjects/subject:18/topic:1:194233/topic:1:78246/resource:1:129336 for praktisk opplisting av typiske og forklarende forskjeller mellom de ulike samfunnene.

For den som underviser kreves det her høy grad av kultursensitivitet, da man beveger seg på en hårfin balansegang mellom å beskrive og fordømme samfunnsforskjeller.

Kort oppsummert om hvorfor man trekker frem forskjellene på kollektivistiske og individualistiske samfunn i denne sammenhengen: I enkelte samfunn blir den (negative) sosiale kontrollen nødvendig for å overleve fordi den gir kollektiv beskyttelse (ofte i fravær av en stat som beskytter). Det å bryte de sosiale normene og havne utenfor gruppens beskyttelse, kan bli fatalt for det enkelte individet og det kan påvirke hele kollektivet det er en del av. Det man i et individualistisk samfunn oppfatter som negativ sosial kontroll, og kanskje onde handlinger, kommer ikke nødvendigvis fra et sted av ondskap, men fra et sted av frykt for det fremmede og ukjente, samt et behov for å beskytte kollektivet.

Målet med disse 4 illustrasjonene er derfor å beskrive en forskjell, og ikke direkte si noe normativt om bra vs. dårlig. Den første tegningen kan med fordel tegnes på en tavle før timen begynner, slik at man sparer litt tid, og det er lett å tegne og forklare underveis. Man bruker samme tegningen som utgangspunkt for å forklare, med kun små justeringer fra tegning til tegning. Ønsker man ikke å tegne på tavle kan man bruke PPT som støtte.

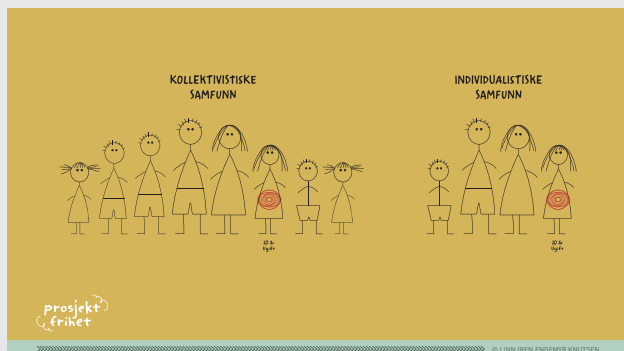
Illustrasjon nummer 1/4:

Man kan starte med å spørre deltakerne hva de tror tegningen viser. Det hender som regel at noen har vært på foreldreveiledning og sett noe liknende tidligere, og gjetter at tegningen kan forestille for eksempel en arabisk eller somalisk familie og en norsk familie. Altså en større familie som representerer et kollektiv, og en liten kjernefamilie som representerer en mer individualistisk sammenheng. Det må understrekes at vi her skal snakke om forskjeller i samfunn, og ikke om hva som er bra eller dårlig, rett eller feil. Vi skal se om vi kan kjenne igjen noen forskjeller, og gjennom det forstå oss selv og andre bedre.

Så skjer det noe med jenta som er 20 år og ikke gift. Hun blir gravid, illustrert på neste bilde, og man skal her forsøke å få tak på hva som kan skje i de ulike kulturene i en slik situasjon.

ERFARINGER FRA UNDERVISNINGEN:

Det varierer hvordan deltakerne reagerer på dette. Enkelte kan oppfatte dette som kritikk av sin bakgrunn, og man må trå varsomt her for å ikke kritisere, men bruke dette som et utgangspunkt for å skape sin egen forståelse. Disse illustrasjonene kan bidra til å beskrive den kulturkonflikten og den kulturelle spagaten mange av deltakerne og deres familier står i.

INTENSJONEN MED DENNE ILLUSTRASJONEN:

Forklare forskjeller mellom kollektivistiske samfunn og individualistiske samfunn.

NOE Å HUSKE PÅ:

Illustrasjon nummer 2/4: Den unge jenta er blitt gravid, og dette fører antakelig til litt ulike konsekvenser i de forskjellige samfunnene. I et individualistisk samfunn påvirker dette først og fremst jenta selv. I et kollektivistisk samfunn vil det i mye større grad påvirker hele familien, og antakelig slekten. Illustrert på neste bilde.

Det at en ung ugift/singel jente blir gravid kan skape ulike reaksjoner og påvirke ulikt. En graviditet kan innenfor et individualistisk samfunn påvirke studier, stipend, jobb, relasjoner etc, men poenget er like vel at det først og fremst påvirker jenta det gjelder (og eventuelt barnets far), og at det finnes et offentlig sikkerhetsnett som gjør at eventuelle sanksjoner fra familie eller miljøet rundt har begrenset effekt. En kanskje uplanlagt graviditet kan skape mange følelser, og også bryte med normer og forventninger i et individualistisk samfunn, men uansett normbrudd eller ikke, er konsekvensene ikke fatale.

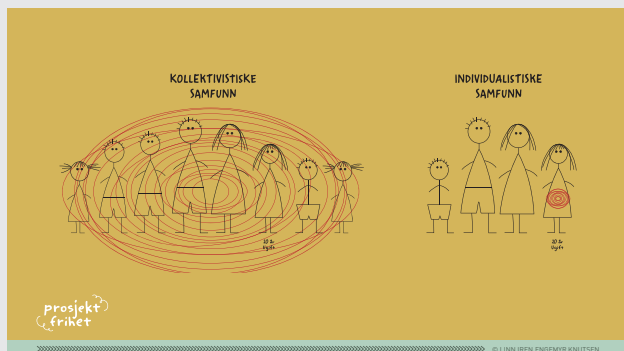
I et kollektivistisk samfunn, gitt at en graviditet på en ung ugift kvinne oppleves som et normbrudd, kan kreve større reaksjoner for å gjenopprette normbruddet. Et normbrudd kan påføre skam, ikke bare på den gravide, men også hennes slekt.

ERFARINGER FRA UNDERVISNINGEN:

Man kan gjerne spørre deltakere hva de tror skjer når jenta blir gravid i de ulike samfunnene. Det varierer i hvilken grad noen vil snakke om dette, og igjen er det viktig å ha respekt for at dette kan være et vanskelig tema hvor deltakerne har ulike oppfatninger og erfaringer.

Deltakere kan her også gjerne si noe om at i hjemlandet ville man spurt storfamilien om råd, og involvert dem i å finne en løsning. I Norge spør man sjeldent fars grandtante og alle søskenbarn om råd, men involverer lettere offentlige instanser som familiekontor, familievernkontor, helsesykepleier eller andre. Dette er også en viktig samfunnsforskjell å ta med i forklaringen.

EGNE NOTATER:

INTENSJONEN MED DENNE ILLUSTRASJONEN:

Forklare forskjeller mellom kollektivistiske samfunn og individualistiske samfunn.

NOE Å HUSKE PÅ:

Illustrasjon nummer 3/4: Tegningen viser hvordan hele familien (og kanskje storfamilien/slekten) påvirkes av at jenta blir gravid i et kollektivistisk samfunn. Dette er stereotyp, men viser til typiske forskjeller. Konsekvenser ved et normbrudd i et kollektivistisk samfunn kan være at foreldrene mister jobben, eller at søsken ikke blir gift eller får mulighet til å studere. Familien, eller slekten, kan miste beskyttelsen fra gruppa si og det kan påføre hele familien skam og tap av ære. Å bli gravid i et individualistisk samfunn kan også være utfordrende. Det må heller ikke glemmes at en graviditet som i eksempelet her kan bringe stor glede både i et kollektivistisk og i et individualistisk samfunn. Poenget her er å få tak på hvordan en situasjon for en enkeltperson i et kollektivistisk samfunn ofte påvirker hele kollektivet.

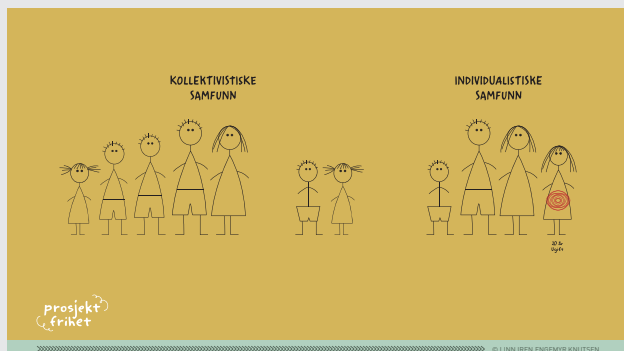
I tillegg kan det være nyttig å ha i mente hvordan dette ble praktisert i Norge for noen tiår tilbake. Da var det i større grad var vanlig at jenter som ble gravid utenfor ekteskapet opplevde hets, eller ble sendt bort til familie i en annen del av landet for å unngå at familiens navn ble svertet. Underviser bør her være varsom slik at dette ikke presenteres på en arrogant måte som indikerer at deltakerne man snakker til er på et lavere nivå enn oss norske. Det skal samtidig være lov å fortelle at vi i Norge har kjempet hardt for å endre tradisjoner vi ikke syntes var bra, og derfor har skapt et lovverk for å beskytte både kvinner og menn mot det vi oppfatter som urettmessige konsekvenser av individuelle handlinger. Mer informasjon om dette på blant annet kvinnemuseet.no/fra1902 og snl.no/tema/Norsk_kvinnelhistorie

Spørsmålet blir nå: Hva vil skje videre med jenta i de ulike samfunnene?

ERFARINGER FRA UNDERVISNINGEN:

Samme som ved forrige foil, og det anbefales derfor at man trår svært varsomt.

EGNE NOTATER:

INTENSJONEN MED DENNE ILLUSTRASJONEN:

Forklare forskjeller mellom kollektivistiske samfunn og individualistiske samfunn.

NOE Å HUSKE PÅ:

Illustrasjon nummer 4/4: På denne tegningen er jenta borte. Poenget med det er å peke på at man i samfunn der en slik graviditet oppfattes som skam, må foreta seg noe for å få skammen bort og gjenopprette æren. Deltakerne har ofte på forrige foil foreslått at hun må gifte seg, at familien vil beskytte henne, eller at hun må flytte vekk eller drepes. Igjen må det minnes om varsomhet for tema, og ha i mente at man ønsker å få tak på noen forklarende forskjeller mellom de ulike samfunnene, noe som kan hjelpe deltakerne å bedre forstå ulike tankesett, handlingsmønstre og kulturkonflikter. Man er ikke ute etter å snakke ned deltakernes bakgrunn eller erfaring, men å benytte dette som et ledd i metoden fra kjent til ukjent.

Noe av grunnen til at akkurat graviditet er valgt som illustrerende eksempel i denne sammenhengen er at seksualitet og familieverdier kan være en trigger for negative sosiale kontrollen, og kropp og seksualitet kan også være en trigger for mobbing. Frykten for en eventuell graviditet utenfor de tradisjonelle rammene og behovet for å beskytte seksualiteten finner man igjen i mange samfunn, og ofte med en argumentasjon knyttet til religiøse forestillinger.

ERFARINGER FRA UNDERVISNINGEN:

Dette skaper som oftest en del reaksjoner, spesielt der hvor deltakerne selv kanskje forteller om egne eller personlige erfaringer. En kvinne fra Afghanistan fortalte: «Min kusine ble gravid uten å være gift. Hun ble voldatt og tvunget til å spise rottegift til hun og barnet døde.» Det er klart at dette skaper reaksjoner i et klasserom, og når metoden er basert på dialog er dette noe av det den som underviser må være forberedt på. En annen deltaker fortalte at om hennes søster hadde blitt gravid utenfor ekteskapet ville familien slått ring rundt henne og beskyttet henne. Underviser må altså være forberedt på stort spenn i responsen fra deltakerne.

EGNE NOTATER:

ØVELSE #1

Problemstilling: Barnet ditt blir baksnakket og mobbet på skolen. Barnet ditt er lei seg og gruer seg til å gå på skolen. Hva gjør du?

4 valg:

1. Går til kontaktlærer eller rektor. Sier ifra og ber om hjelp.
2. Sier til barnet at det kommer til å gå over og venter med å gjøre noe. Du vil ikke at andre skal få vite at barnet ditt blir mobbet.
3. Går til foreldrene til den som baksnakker og mobber og sier at de må snakke med barnet sitt og få slutt på mobbingen.
4. Du sier til barnet ditt: «Mobber de deg, så mobb tilbake».

prosjekt friket

© LINN IREN ENGEMYR KNUTSEN

INTENSJONEN MED DENNE FOILEN:

Konkretisere kunnskap i handling og utfordres til å stå for egne valg.

NOE Å HUSKE PÅ:

Etter en nokså krevende gjennomgang av ulike samfunn og vanskelige situasjoner, er det fint å løse litt opp og gjøre et par enkle klasseromsaktiviteter.

Her følger tre øvelser som gjennomføres etter samme mal. De er kalt 4-hjørners øvelse og er lette å bruke, samt fine som øvelser i å utfordre det å ta egne valg og stå for dem. Det er satt opp en problemstilling på hver foil, som hver har fire svaralternativer. Hvert svaralternativ representerer et hjørne i rommet, og man bruker hele rommet i gjennomføringen av øvelsen.

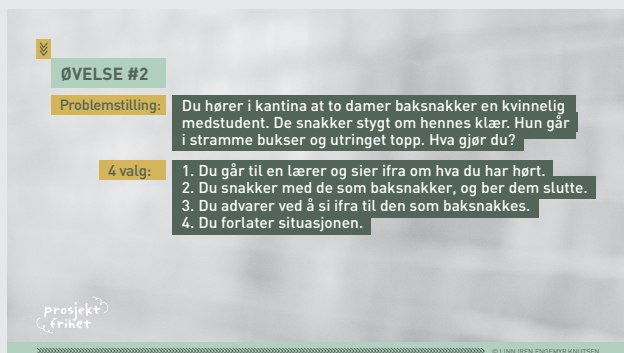
Øvelsen gjennomføres ved at man presenterer et spørsmål/problemstilling for deltakerne med fire svaralternativer. Svaralternativene er ikke nødvendigvis gjensidig utelukkende, men det gjør ikke noe. Det vi er ute etter er å få deltakerne til å reflektere og velge det alternativet som passer best for dem. Kanskje ikke noe passer helt, men da velger de det som passer mest med det de ville gjort i den aktuelle situasjonen. Gi dem gjerne litt tid til å reflektere og tenke, før man ber de stille seg i det hjørnet som representerer deres valg. Viktig å si at det ikke finnes noe rett eller galt svar, dette er kun en øvelse, og man får også mulighet til å forklare valget sitt. Alle deltakerne stiller seg så i «sitt» hjørne og blir stående her.

Den som underviser spør så i ett og ett hjørne om hvorfor de har valgt akkurat det hjørnet, slik at svarene presenteres i plenum. Her må man være varsom med hvem man spør, og være forsiktig med oppfølgingsspørsmål slik at ikke deltakerne opplever dette som ubehagelig. Målet er at noen i hvert hjørne kan si noe om sitt valg og argumentere for det. Dersom det er et alternativ som ingen velger, spør man deltakerne hvorfor ingen valgte det alternativet. Dette gir også mulighet for diskusjon og refleksjon.

ERFARINGER FRA UNDERVISNINGEN:

Alle deltakerne har deltatt, men de som trives minst med denne typen oppgaver stiller seg som regel bakerst i sitt hjørne/sin gruppe. Det er greit, og de skal ikke presses til å si noe høyt i plenum. Øvelsene fungerer bra, og er et fint avbrekk til mye informasjon og utfordrende tema.

EGNE NOTATER:

ØVELSE #2

Problemstilling: Du hører i kantina at to damer baksnakker en kvinnelig medstudent. De snakker stygt om hennes klær. Hun går i stramme bukser og utringet topp. Hva gjør du?

4 valg:

1. Du går til en lærer og sier ifra om hva du har hørt.
2. Du snakker med de som baksnakker, og ber dem slutte.
3. Du advarer ved å si ifra til den som baksnakkes.
4. Du forlater situasjonen.

prosjekt friket

© LINN IREN ENGEMYR KNUТСEN

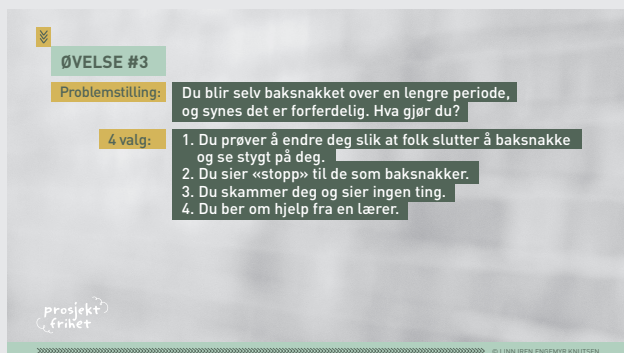
INTENSJONEN MED DENNE FOILEN:

Konkretisere kunnskap i handling og utfordre til å stå for egne valg.

NOE Å HUSKE PÅ:

Se beskrivelse på foil nummer 3.11.

EGNE NOTATER:

ØVELSE #3

Problemstilling: Du blir selv baksnakket over en lengre periode, og synes det er forferdelig. Hva gjør du?

4 valg:

1. Du prøver å endre deg slik at folk slutter å baksnakke og se stygt på deg.
2. Du sier «stopp» til de som baksnakker.
3. Du skammer deg og sier ingen ting.
4. Du ber om hjelp fra en lærer.

prosjekt friket

© LINN IREN ENGEMYR KNUTSEN

INTENSJONEN MED DENNE FOILEN:

Konkretisere kunnskap i handling og utfordre til å stå for egne valg.

NOE Å HUSKE PÅ:

Se beskrivelse på foil nummer 3.11.

I tillegg er det viktig her at man understreker hvor stygt personen i eksempelet blir snakket om. Det er ikke en situasjon hvor noen sier noe bagatellmessig om personen, men det brukes grove beskrivelser. Erfaringen har vært her at dersom man sier "du snakkes stygt om" og man oppfatter dette som lett å overse, så sier deltakerne at man kan la vær å bry seg. Poenget her er at det snakkes så stygt at man ikke kan la vær å reagere. De styggeste ordene noen kan tenkes å brukes om andre, er de ordene man skal tenke seg brukes i eksempelet.

EGNE NOTATER:

INTENSJONEN MED DENNE FOILEN:

Ansvarliggjøring av kunnskapen man har fått gjennom kurset til nå.

NOE Å HUSKE PÅ:

I likhet med tidligere avsluttende foiler spør man: «Hva skal du gjøre ...» for å ansvarliggjøre og snakke konkret. Dersom dette blir vanskelig kan man på forhånd ha laget klart noen lapper som gruppa skal trekke og deltakerne får da en konkret oppgave hver. Det viktigste er å ansvarliggjøre og utfordre slik at kunnskap omsettes i handling.

EGNE NOTATER:

DEL 4

Kulturpoliti eller fri?

prosjekt
frihet

DEL 4:

Kulturpoliti eller fri?

DEL 4 FOKUSERER PÅ:

- Frihetsbegrepet
- Ytringsfrihet
- Menneskerettighetene
- Hvordan forholde seg til forskjeller på en respektabel måte

Det må forklares hva "kulturpoliti" betyr. Noen deltaker har spurt "hvordan får man jobb som kulturpoliti", og det er derfor viktig å avklare hva man mener. Kulturpoliti er de som på eget initiativ tar på seg en rolle som vakt over andre og påser at andre følger kulturelle koder og normer. De som for eksempel passer på hvordan andre folk går kledd, hvem de er sammen med, hva de spiser, om de faster og om de har vært i kirka. Kulturpolitiet mener som regel alltid noe om andre, og sier det til dem uten at de har spurt om råd eller hjelp.

EGNE NOTATER:

INTENSJONEN MED DENNE FOILEN:

Å engasjere deltakerne fra starten av og skape bevissthet om likheter mellom oss til tross for forskjeller.

NOE Å HUSKE PÅ:

Denne oppgaven er fin å bruke dersom man har en litt beskjedne og stille gruppe, fordi den umiddelbart inkluderer deltakerne som aktive.

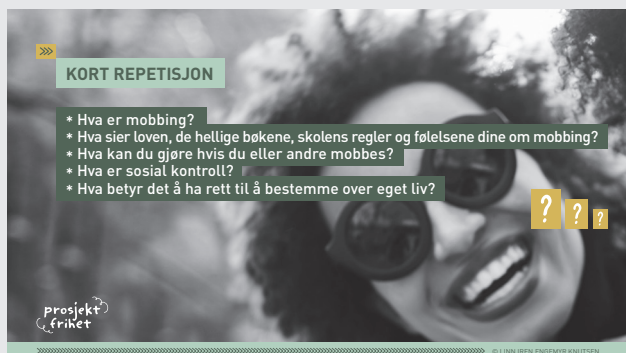
Den gir samtidig svært nyttig informasjon om hvordan deltakerne tenker og uttrykker seg rundt likheter og forskjeller. Dette kan med fordel brukes senere i undervisningen når man snakker om hvordan forholde seg til forskjeller på en respektabel måte.

Oppgaven gjennomføres ved at man deler ut en post-it lapp til hver deltaker, og ber dem skrive opp 1 forskjell og 2 likheter mellom mennesker. For å konkretisere dette mer kan man be deltakerne tenke på likheter og forskjeller mellom seg selv og den som underviser. Forskjellene og likhetene kan for eksempel handle om kropp, ansikt, følelser, gud, smerte, drømmer og ønsker. Etter at deltakerne har fått et minutt til å tenke på og skrive ned, deles det de har notert i plenum.

ERFARINGER FRA UNDERVISNINGEN:

Oppgaven pleier å fungere greit, og kan gi viktige og gode poeng for videre dialog i gruppa når man skal snakke om hvordan man skal forholde seg til forskjeller på en respektabel måte.

EGNE NOTATER:

INTENSJONEN MED DENNE FOILEN:

Repetisjon fra del 1, 2 og 3.

NOE Å HUSKE PÅ:

Dette er ment som en kort repetisjon for å skape sammenheng i undervisningen. Mobbing og negativ sosial kontroll henger sammen, og det samme gjør skolemiljø, hverdagsliv og retten til å bestemme over eget liv.

EGNE NOTATER:

NEGATIV SOSIAL KONTROLL

- * Negativ sosial kontroll forstås som ulike former for oppsyn, press, trusler og tvang som uteses for å sikre at enkeltpersoner lever i tråd med familiens eller gruppens normer.
- * Kontrollen kjennetegnes ved at den er systematisk og kan bryte med den enkeltes rettigheter i henhold til blant annet barnekonvensjonen og norsk lov.

Prosjekt frihet

© LINN IREN ENGEMYR KNUТСEN

INTENSJONEN MED DENNE FOILEN:

Repetisjon fra forrige del.

EGNE NOTATER:

INTENSJONEN MED DENNE FOILEN:

Etter gjennomgang av definisjoner og mulige forklaringsmodeller blir det viktig å konkretisere.

NOE Å HUSKE PÅ:

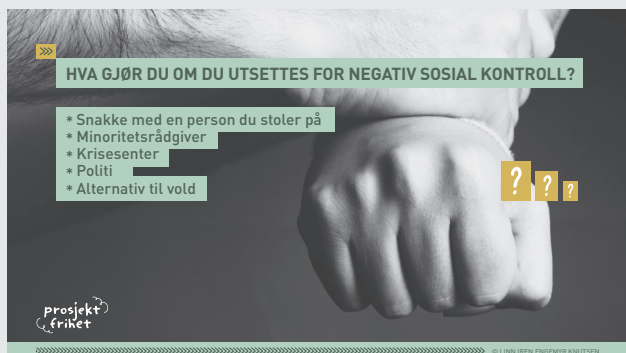
Her skal vi litt tilbake til konkret å snakke om den negative sosiale kontrollen, og denne foilen minner om noen konkrete eksempler. Dette blir som en oppfølging til både det vi snakket om i del 2 og del 3.

Man kan gjerne spørre deltakerne: Kjenner du noen som opplever dette? (med henvisning til eksemplene) Kjenner du noen som opplever at de ikke er fri, at noen vil tvinge dem til å gifte seg med noen de ikke selv ønsker, at noen alltid sjekker deres telefon eller pc? Hva ville du sagt til de som opplever dette? Hva kan de gjøre? Det er altså ikke et mål å få deltakerne til å brette ut om egen situasjon, men å forsøke å skape en anledning til å snakke om de eventuelle rådene de ville gitt til andre i en tenkt situasjon.

ERFARINGER FRA UNDERVISNINGEN:

For noen blir dette tema veldig personlig, og det å snakke om andre gir enkelte den avstanden som er nødvendig for å kunne delta i diskusjonen.

EGNE NOTATER:

INTENSJONEN MED DENNE FOILEN:

Presentere mulige løsninger.

NOE Å HUSKE PÅ:

Ved hjelp av denne foilen ønsker man å si noe om muligheter til hjelp og bistand dersom man opplever negativ sosial kontroll. Foilen er på ingen måte uttømmende hva angår alternativer for hjelp, men den gir eksempler på noen muligheter.

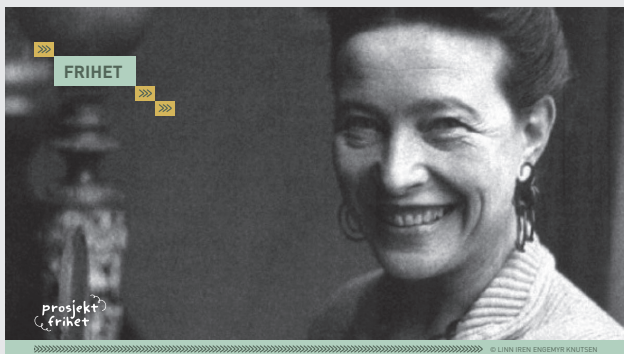
På foilen i del 1 som omhandler mobbing, er man opptatt av å ta hensyn til både den som mobber og den som mobbes. Det samme prinsippet gjelder her, og derfor er både krisesenter og alternativ til vold tatt med. Det må understrekes at disse mulighetene gjelder både kvinner og menn som utsettes for negativ sosial kontroll, trusler og/eller vold.

Les mer om Alternativ til vold her: <https://atv-stiftelsen.no/>
og om ordningen med minoritetsrådgivere her: <https://www.imdi.no/negativ-sosial-kontroll/minoritetsradgivere-pa-ungdomskoler-og-videregaende-skoler/>

ERFARINGER FRA UNDERVISNINGEN:

Denne folien er mest for å informere, og har ikke skapt spesielle reaksjoner eller bemerkninger.

EGNE NOTATER:

INTENSJONEN MED DENNE FOILEN:

Å utforske frihetsbegrepet.

NOE Å HUSKE PÅ:

«Noen som vet hvem dette er?» Slik kan man gjerne begynne for å introdusere denne foilen.

Dette er et bilde av en kvinne som har kjempet for frihet, og utformet prinsipper og tanker om frihet som har vært med å påvirke og inspirere hvordan vi tenker om frihet i Norge i dag, både i politikkutforming og i samfunnet for øvrig.

Franske Simone de Beauvoir (1908-1986) kjempet for større frihet for seg selv, men like mye for at andre også skulle være fri. Hun hadde en grunnleggende oppfatning av at hennes frihet ikke var mye verdt hvis den ikke også gjaldt for andre. I Frankrike fikk kvinner stemmerett i 1944, og først i 1965 kunne gifte kvinner åpne egen bankkonto uten mannens samtykke. Hva gjør det med kvinners frihet dersom man ikke har egne penger eller kan styre egne penger? Dette var Simone opptatt av.

Simone formulerte prinsippet om at vi har full frihet, men aldri lov til å begrense andres frihet. Derfor betyr frihet for Simone også ansvar. Frihet betyr i denne sammenhengen at du har et ansvar for at andre også er fri.

Man kan spørre deltakerne hva de forstår med ordet frihet og hva det betyr å være fri. Hva er frihet for deltakerne?" Frihet er ikke en statisk størrelse og oppfatningen av frihet er kulturelt og samfunnsmessig betinget. Samtidig gir norsk lov noen tydelige retninger for hvilken frihet det enkelte mennesket i Norge har rett til.

Simone de Beauvoir kjempet for sin egen frihet, men også for vår. Frihet til å kunne bestemme hvem man selv vil være, og ansvaret for å gi andre frihet til å bestemme hvem de vil være. Dette likner på det ansvaret vi har på skolen når det gjelder skolemiljø og respekt for andre.

Litt senere i denne delen kommer Faten Mahdi Al-Hussaini som et eksempel på en moderne Simone de Beauvoir.

Om Simone de Beauvoir og friheten:

snl.no/Simone_de_Beauvoir
ndla.no/nb/node/196230?fag=185100

ERFARINGER FRA UNDERVISNINGEN:

Det er viktig å snakke om frihetsbegrepet, for som nevnt tidligere, er frihet ikke likt oppfattet av alle deltakere. Frihet er ikke en statisk størrelse. Deltakerne deltar som regel i diskusjonen rundt dette temaet, men det kan være uvant for noen å tenke på muligheten for personlig frihet. Den som underviser må også være bevisst at det å ta i bruk den friheten man rettmessig har i Norge, kan komme med en betydelig pris for enkelte av deltakerne. Prisen kan være at man mister kontakt med sin familie, at man blir gjenstand for mobbing og baksnakking, blir utstøtt, eller på den positive siden blir et forbilde for andre.

INTENSJONEN MED DENNE FOILEN:

Konkretisere hva frihet er for den enkelte.

NOE Å HUSKE PÅ:

«Full frihet, men aldri begrense noen andres frihet» kan enkelt illustreres ved å tegne en strek horisontalt på tavla (din frihet) frem til den møter en vertikal strek (andres frihet). Frihet har også begrensninger, fordi frihet også innebærer et ansvar.

Det er fint å bruke denne foilen til å snakke om hva frihet er for den enkelte, og om mulig utfordre på det å gi andre frihet til å være seg selv. Kan man la sin søster eller bror velge venner fritt? Kan man la sin sønn eller datter velge religion? Kan man la sin kamerat eller venninne være homofil eller lesbisk?

Det kan også være nyttig å snakke om at man har frihet inn forbi loven, og at friheten med det ikke er grenseløs. Vi skal se eksempler på det ved å tematisere ytringsfriheten på de neste foilene. Den eneste friheten som er helt ubegrenset, er tankefriheten.

ERFARINGER FRA UNDERVISNINGEN:

Når man konkretiserer frihet til for eksempel spørsmålet om hvordan man vil forholde seg til at noen man kjenner bytter religion, eller lever åpent som homofil eller lesbisk, kan dette oppleves vanskelig for noen. Man må la det få lov til å være vanskelig. Gjennom å tåle og gi rom for vanskelige tema og samtaler, gir man samtidig form for tillit, vekst og utvikling.

EGNE NOTATER:

INTENSJONEN MED DENNE FOILEN:

Vise at norsk lov er i samsvar med menneskerettighetene.

NOE Å HUSKE PÅ:

Denne foilen kan benyttes til å understreke sammenhengen mellom de lokale reglene på skolen, de hellige tekstene, norsk lov og menneskerettighetene. På papiret er vi alle frie, men hva med realiteten? Alle FNs medlemsland (med unntak av Vatikanet) har sluttet seg til Verdenserklæringen for menneskerettighetene. Men i praksis, er menneskerettighetene er realitet?

Se mer om dette på: fn.no/Tema/Menneskerettigheter/Menneskerettigheter

ERFARINGER FRA UNDERVISNINGEN:

Man kan gjerne spørre om menneskerettighetene gjelder i deltakernes hjemland. Responsen varierer da fra å bekrefte at det er slik, til å absolutt avvise at dette er en realitet i opprinnelseslandet. Deltakere har svart for eksempel slik: «Haha, nei dette gjelder ikke i mitt hjemland. Det er jo derfor vi er her. Vi har ikke frihet.» En spennende videreføring av slike utsagn kan være å forsøke å utfordre nettopp dette: «Dere kom hit på grunn av mangel på frihet, men kan dere gi andre full frihet?»

En annen deltaker kom med dette innspillet i dialogen knyttet til å gi andre frihet: «Min religion forbyr homofili, det går ikke an å være homofil, men her i Norge må jeg akseptere det fordi reglene er annerledes. Men det er litt vanskelig.»

EGNE NOTATER:

INTENSJONEN MED DENNE FOILEN:

Gi deltakerne mulighet til å komme med egne refleksjoner og betraktninger på hva begrepet ytringsfrihet er, eller kan bety.

NOE Å HUSKE PÅ:

De neste foilene presenterer elementer rundt ytringsfrihet, og det er derfor ikke lagt inn mer forklaring her.

ERFARINGER FRA UNDERVISNINGEN:

Denne foilen er ny høsten 2021.

EGNE NOTATER:

INTENSJONEN MED DENNE FOILEN:

Presentere og forklare ytringsfrihet.

NOE Å HUSKE PÅ:

Målet med denne foilen er å, på en så enkel måte som mulig, forklare ytringsfrihet, og utfordre det man enkelte steder opplever er misbruk av ytringsfrihet. Misbruk av ytringsfriheten er at det virker som at man tro at den gir en rett til å si akkurat hva en vil uten hensyn til konsekvenser, reaksjoner eller annet regelverk. Dette kan gjelde i en kantine på voksenopplæringen eller i kommentarfeltene på sosiale medier.

For å kunne forklare noe enkelt bør man ha nokså klart for seg hva det er man skal snakke om. Her er en kort presentasjon av ytringsfrihet, grunnlovens §100. Ytringsfrihet omhandler retten til å ytre seg og til å gi eller motta opplysninger (informasjonsfrihet), uansett hva slags medium man benytter, og uten innblanding fra myndighetene. Ytringsfriheten gir deg rett til å kritisere systemer eller systemrepresentanter, men friheten begrenses likevel av andre norske lover, for eksempel:

Rikets sikkerhet:

Det er ikke lov å spre noe som bør holdes hemmelig pga. rikets sikkerhet (§§ 90-94), å motta penger fra en fremmed makt eller organisasjon for påvirke allmennhetens mening om statens styreform eller utenrikspolitikk eller til partiformål (§ 97a), å spre falske rykter som er egnet til å sette rikets sikkerhet i fare (§ 97b) eller å true Kongen, Regenten, Statsrådet, Stortinget eller noen av dets avdelinger, Høyesterett eller Riksretten (§ 99) For eksempel ble mulla Krekar i 2012 dømt for drapstrusler mot daværende kommunalminister Erna Solberg. Han kom med kritikk og en indirekte drapstrussel, og mente at det han sa var beskyttet av ytringsfrihet.

True samfunnsfreden:

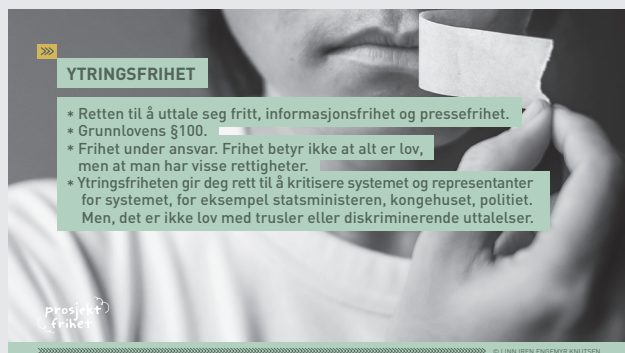
Det er ikke lov å utsette den alminnelig fred ved å forhåne eller opphisse til hat (§ 185), å oppfordre til straffbare handlinger (§ 183 og § 227) eller å offentlig gi eller tilby veiledning i bruk av sprengstoff eller gift for å utføre forbrytelser, eller oppfordrer til dette (§ 160).

Krenke andre:

Det er ikke lov å forhåne en fremmed stats flagg, riksvåpen eller deres representasjon i Norge (§ 95), å sette frem diskriminerende og hatefulle ytringer: hudfarge, religion og seksualitet nevnes spesielt. Med ytringer regnes også symbolbruk. (§ 135a rasismeparagrafen). Det er ikke lov å krenke en annens æresfølelse (§ 246), å skade en annens navn og rykte (§ 247) eller å krenke privatlivets fred ved offentlige meddelelser, men offentlige personer har et svakere vern om detaljer av privat karakter som kan ha allmenn interesse (§ 390). Det er ikke lov å krenke privatlivets fred ved skremmende eller plagsom oppførsel (§ 390a).

Eksempel:

Deltakere kan kritisere eller rette sin kritikk mot en lærer hvis de er uenig i skolesystemet eller er kritisk til den skolen de selv går på. Det er for eksempel ikke tillat å mobbe læreren pga. utseende, religion, kjønn eller etnisitet. Det er heller ikke lov å true skolen eller lærere.

ERFARINGER FRA UNDERVISNINGEN:

Det er flere deltakere som nikker gjenkjennende når man forteller om situasjoner der enkeltpersoner snakker dårlig til eller om, en annen person i kantina, og påberoper seg friheten til å si hva man vil. En kvinnelig deltaker sa at det var ofte hun fikk høre dårlige ting sagt til seg i kantina. Når hun sa ifra om at dette ikke var greit, var responsen at man kunne si hva man ville i Norge, det var en rettighet. Misforståelser, eller misbruk, av ytringsfrihet er ikke et problem isolert til voksenopplæringer, men dette er rammen i denne sammenhengen.

En annen erfaring fra undervisning er at deltakere gir uttrykk for at de blir misforstått, og møter unødvendig kraftige reaksjoner av lærere eller andre når de sier enkelte ting. En av diss tingene kan være når noen sier «jeg skal drepe deg», og egentlig mener «slutt med det!» Slike eksempler og responser fra deltakerne gir en god anledning til å snakke om språk også som kultur, og at noe som sies i en sammenheng kanskje kan forstås helt annerledes i en annen. Å si til noen i Norge at du vil drepe de kan oppfattes som en trussel, og rammes av ulike lovverk.

INTENSJONEN MED DENNE FOILEN:

Presentere og forklare ytringsfrihet.

NOE Å HUSKE PÅ:

Denne foilen er en videreføring av forrige foil og tar i større grad tak i misbruk av ytringsfrihet og potensielle konsekvenser ved det. Konsekvensene kan være å såre andre og at man skader sin egen mulighet for å få gode referanser i forbindelse med eventuell jobbsøking.

Når det gjelder det siste punktet, «misbruk av friheten kan få konsekvenser», kan man spørre deltakerne selv om hvilke konsekvenser de kan tenke på. Et eksempel kan være at misbruk av ytringsfrihet kan skape utfordringer med tanke på deltakernes behov for referanser og muligheter for jobb senere. Man kan gjerne spørre i klasserommet om hvem som ønsker seg jobb senere? Det pleier å være mange som gir respons på dette.

Oppfølgingsspørsmål kan være: Hva trenger man da? Som regel kommer det forslag om å kunne norsk, å ha praksis, noe sier attest og mulig noen nevner referanse. Det er sistnevnte man vil frem til her, fordi en potensielt god referanseperson er en lærer. Men, dersom man på skolen er en som mobber, baksnakker, setter ut rykter eller sloss, hvilken referanse og omtale skal man da få i fortsettelsen? Det man sier og gjør på skolen, i klasserommet og i kantina, kan få konsekvenser for muligheten for jobb senere. Og hvis ikke reglementet på skolen, norsk lov eller de hellige bøkene motiverer til å behandle medelever og lærere bra, så kanskje penger kan gjøre det.

Det anbefales også at underviser her tar seg tid til samtale og diskusjon rundt hva som er lov å si/gjøre, og hva som er lurt å si/gjøre. Juridisk sett er det lov å baksnakke, men er det lurt? Den som baksnakker kan også oppfatte det som krenkelse. Samtale rundt lov og lurt kan føre til en diskusjon om grensegangene for ytringsfrihet.

ERFARINGER FRA UNDERVISNINGEN:

Deltakerne kjenner som regel denne problematikken godt igjen, og kommer gjerne med bekreftende situasjonsbeskrivelser. En deltaker sa «nå har du skremt oss», med tanke på at det som skjer på skolen kan få konsekvenser for muligheten for jobb senere. Det er selvfølgelig ikke et mål å skremme deltakerne, men at tematikken er alvorlig er det jo ingen tvil om.

EGNE NOTATER:

INTENSJONEN MED DENNE FOILEN:

Presentere Faten Mahdi Al-Hussaini som et eksempel på spenninger og konflikter innenfor både kollektivistisk og individualistiske samfunn.

NOE Å HUSKE PÅ:

Simone de Beauvoir og Faten Mahdi Al-Hussaini er to frihetsforkjempere fra hver sin tid, som begge er opptatt av både egen og andres frihet. Overskriften på denne foilen er valgt fordi Faten kan sies å stå i en valgsituasjon mellom det å lytte til hva kulturpolitiket sier, føye seg etter det, eller å velge sin egen vei, bestemme over eget liv og være fri.

Om Faten Mahdi Al-Hussaini:

Faten (f.1994) er fra Kerbala, Irak, og kom til Norge da hun var halvannet år gammel. Faten er eldst av seks søstre, og har bodd omtrent hele sitt liv i Oslo.

2014:

Faten var bare 19 år da hun kom inn i norsk offentlighet da hun i august 2014 deltok på en demonstrasjon foran Stortinget, blant annet sammen med Oslos ordfører og statsministeren. Faten talte foran flere tusen mennesker og tok et oppgjør med ekstrem islamisme og voldshandlingene til IS. Konsekvensen av dette ble at hun ble hyllet av mange og fikk drapstrusler av andre.

Av mange nordmenn ble hun sett på som en heltinne fordi hun snakket så tydelig imot IS. Av noen muslimer fikk hun æresdrapstrusler, ble spyttet på og skjelt ut, og familiemedlemmer truet med selvmord i skam.

2017:

I 2017 fikk Faten et eget program på NRK TV, som het «Faten tar valget». Det handlet om at hun skulle undersøke de ulike partiene for å skape interesse for demokrati og stortingsvalg og oppmuntre unge og minoriteter til å stemme ved valget. Da hun var på tv i dette programmet fikk hun igjen kritikk, hets og drapstrusler. Her kan man godt spørre deltakerne om de kan tenke seg hvem hun fikk trusler fra og hvorfor? De fleste av deltakerne har gjettet ekstreme muslimer, og de blir overrasket når man forteller at klagene og truslene kom fra nordmenn. Noen nordmenn kunne ikke akseptere at hun brukte hijab på tv.

Midt i dette står altså unge Faten. Hun sier selv at hun står i en konstant spagat mellom to kulturer. På den ene siden er hun del av et kollektivistisk samfunn som iraker og muslim, og på den andre siden er hun del av et individualistisk samfunn som norsk og muslim. På den ene siden kritiseres hun fordi hun går i bukser og håndhilser på menn, på den andre siden kritiseres hun fordi hun går med hijab. Faten opplever at hun ikke aksepteres som den hun er på verken den ene eller andre siden, og hun sier: "Jeg er ikke lenger iraker og jeg er ikke norsk, jeg skal skape min egen tilhørighet og selv bestemme hvem jeg vil være."

Å ta friheten i bruk for Faten koster. Det koster å tørre å være seg selv å gå imot andres regler og forventninger. Faten kjemper for retten til å være seg selv, som norsk, som kvinne og som muslim. Hun kjemper for retten til å bære hijab, og retten til å la være. Retten til å aksepteres som den hun er, og ikke den andre ønsker at hun skal være. Oppsummert sier Faten som Simone: "Min frihet er ingenting verdt om den ikke også gjelder andre."

ERFARINGER FRA UNDERVISNINGEN:

En deltaker stilte spørsmålet: «Hvorfor fikk Faten klager da hun var å TV? Vi er jo nå i et individualistisk samfunn og hun skal jo få lov til å være seg selv?» Dette understreker kulturkonflikten Faten står i, og at man også i et individualistisk samfunn kan ha klare forventninger og tanker om hva som aksepteres.

Det hender når vi snakker om Faten, at noen av deltakerne, tilsynelatende konservative muslimske kvinner, sier: «Jammen, hun er ikke muslim hvis hun går i bukser, og Koranen forbyr det.» Det er interessant og flott at slike tydelige ytringer kommer frem i klasserommet. At noen sier dette, gir et fint utgangspunkt for videre samtale.

Man kan for eksempel bruke en slik respons til å spørre de med hijab, hvorfor de ikke bruker niqab? Hvor går grensen for hva som er rett bekledning, hva bestemmes av kultur, tradisjon og egne meninger? Hvorfor skal vi bry oss om hvordan andre går kledd? Hva betyr det for deg om hun er muslim og går i bukser? Vi har alle våre opplevelser av hva som er innafor/nok kledd/respektabelt. De fleste vil uttrykke at de ønsker respekt for egne grenser, og da bør vi vel også respektere andres?

Den kulturelle spagaten Faten står i er det mange av deltakerne som kjenner seg igjen i. Man kan godt tegne strek-illustrasjonen som illustrerte forskjellene på kollektivistiske og individualistiske samfunn på tavlen på nytt for å peke på at Faten står midt mellom disse to samfunnene. Det er også viktig for den som underviser å ha en bevissthet at denne kulturkonflikten vil mange av deltakerne komme til å leve i resten av sitt liv. Dette er ikke en «quick fix» på å komme seg unna den vanskelige balansen mellom ulike kulturer.

Tema for denne foilen gir også rom for å snakke om eventuelle identitetskonflikter. Flere av deltakerne har gitt uttrykk for at de kjenner igjen tematiseringen av spørsmålene hvem var jeg, hvem er jeg og hvem blir jeg. Medlem i Prosjekt Frihets prosjektgruppe og underviser ved voksenopplæringen i Grimstad, Tchomba Papy Kanda-Kanda, bruker egne migrasjonserfaringer overfor deltakerne. Han kom til Norge som flyktning fra Kongo, og oppdaget ikke før han besøkte Kongo igjen etter mange år i Norge, hvor endret han var blitt. Han oppdaget i møte med det han trodde var sin kultur, at han var blitt en annen og veldig norsk.

EGNE NOTATER:

INTENSJONEN MED DENNE FOILEN:

Presentere et eksempel på at man viser respekt for forskjeller, og engasjerer seg på vegne av andre når deres frihet trues.

NOE Å HUSKE PÅ:

Etter flere terrorhandlinger mot jøder i København og Paris i 2015, tok unge muslimer initiativ til en menneskelig fredsring rundt den jødiske synagogen i Oslo. Faten var en av de som stilte opp, sammen med politikere, kvinner, menn, muslimer, jøder, kristne, de som ikke tror på gud, homofile, gamle, kort sagt; alle slags mennesker. De ville danne en fredsring ved å holde hverandre i hendene. Bildet på denne foilen er fra den aktuelle fredringen i 2015. Faten deltok blant annet fordi hun tenker at ingen er fri før alle er fri. Hvis noen lever i frykt på grunn av deres religion, må vi kjempe for at de skal bli trygge og fri. Hun mener vi har et ansvar for hverandre, selv om vi er forskjellig. Spør gjerne deltakerne om hva dette betyr for dem og for skolen.

Hva gjør man på skolen hvis noen mobbes? Beskytter vi de? Hva kan vi lære av Faten og de andre sitt eksempel?

ERFARINGER FRA UNDERVISNINGEN:

Faten fungerer greit som et eksempel, selv om enkelte deltakere avviser henne som muslim. De fleste virker å forstå poenget. Historien om fredsringen og oppfordringen til deltakerne om å gjøre det samme på skolen, gjennom å bry seg om sine medelever, utgjør avslutningen på kursrekken. De neste foilene er tilrettelagt for å samle tråder og avslutte.

EGNE NOTATER:

INTENSJONEN MED DENNE FOILEN:

Repetisjon for å binde de fire øktene sammen til en helhet.

En viktig del av kursets innhold er hvordan forholde seg til forskjeller på en respektabel måte. Klarer vi å gjøre det, vil utfordringene knyttet til mobbing, ryktespredning og negativ sosial kontroll kanskje kunne reduseres.

Underviser må underveis og gjennom kurset gjøre seg opp noen tanker om hva som har berørte eller engasjert gruppa mest, og hvilke tråder det er mest naturlig og viktigst å forsøke å samle.

Underviser kan for eksempel utfordre deltakerne på hvordan de vil forholde seg til ulikheter inn forbi tema som: ulike type bekledning/kleskoder, endringer i religiøs praksis hos venner og bekjente, bruk av sigaretter og alkohol der hvor dette bryter med norm, valg av venner, valg av partner, seksualitet, handlinger og rollemønstre som bryter med forventninger og egalitet vs. hierarki.

EGNE NOTATER:

INTENSJONEN MED DENNE FOILEN:

Få deltakerne til å oppsummere.

NOE Å HUSKE PÅ:

Gi deltakerne et par minutter til å tenke på spørsmålet før man gjør en oppsummering i plenum. Det anbefales å utfordre deltakerne enkeltvis slik at alle må svare noe.

Underviser kan spørre deltakerne om hva som har gjort mest inntrykk, hva som kan være utfordrende for den enkelte å praktisere og hva av det vi har vært gjennom var nytt.

ERFARINGER FRA UNDERVISNINGEN:

De fleste deltakerne deltar ved å si noe de husker, og denne avslutningen fungerer greit ved at det også er deltakernes egne ord og betraktninger som kommer frem.

EGNE NOTATER:

HVA NÅ?

Dette er et forebyggende undervisningsopplegg som tar sikte på å informere og skape refleksjon. Det betyr at utfordringene knyttet til mobbing og negativ sosial kontroll ikke er løst med denne kursrekken. Det er derfor anbefalt å fortsette å jobbe jevnlig med temaene. Et alternativ kan være å bruke Prosjekt Frihet - Livsmestring som et supplement, og jobbe med ordene i ordbanken.

En annen mulighet er å henge opp plakater med tekst som «takk for at du ikke mobber og baksnakker.» Disse kan ses på **prosjektfrihet.no**. Plakatene har samme bilder som i PowerPoint og er lett gjenkjennelige for deltakerne, og kan minne om tema og gi positive oppmuntringer.

Her dere kommentarer, erfaringer, gode ideer eller tips dere ønsker å dele?

Ta gjerne kontakt med prosjektutvikler Linn Iren Engemyr Knutsen. Da kan hun dele deres tips og råd med andre som bruker undervisningsopplegget.

Vennlig hilsen

Prosjektutvikler i Prosjekt Frihet,
Fagleder Flyktningtjenesten i Grimstad kommune og tidligere frivillig i LUNAR.

Linn Iren Engemyr Knutsen

Telefon: 91 55 76 18 eller 91 60 84 82

e-post: linn@prosjektfrihet.no // linn.knutsen@grimstad.kommune.no